

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

ETICKÝ POHLED NA VYBRANÉ ASPEKTY
DOMÁCÍHO NÁSILÍ V KONTEXTU VZTAHU MUŽE
A ŽENY

Vedoucí práce: PhDr. Vojtěch Šimek

Autor práce: Bc. Jana Tittelová

Studijní obor: Etika v sociální práci, prezenční

Ročník: 2

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 31.3.2015

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Vojtěchu Šimkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	7
1 Problematika domácího násilí	10
1.1 Pojem a definice domácího násilí	10
1.2 Charakteristika domácího násilí	12
1.3 Formy domácího násilí.....	14
1.3.1 Fyzické násilí	14
1.3.2 Sexuální násilí.....	15
1.3.3 Sociální násilí.....	15
1.3.4 Ekonomické násilí.....	16
1.3.5 Psychické násilí.....	16
1.3.6 Emocionální násilí.....	17
1.4 Fáze domácího násilí.....	17
1.5 Právní rámec týkající se problematiky domácího násilí v ČR	18
1.6 Příčiny a následky domácího násilí	24
1.7 Subjekty domácího násilí	26
1.7.1 Osoba násilná	27
1.7.2 Osoba ohrožená.....	29
1.8 Statistika domácího násilí v ČR.....	30
1.9 Pomoc osobám ohroženým domácím násilím.....	31
1.9.1 Druhy pomoci	33
2 Domácího násilí jako jednání proti vnější a vnitřní svobodě.....	34
2.1 Jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnější svobodu osoby ohrožené.....	36
2.1.1 Vnější svoboda a fyzické násilí	37
2.1.2 Vnější svoboda a sexuální násilí.....	37
2.1.3 Vnější svoboda a sociální násilí.....	37

2.1.4 Vnější svoboda a ekonomické násilí	37
2.2 Jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnitřní svobodu osoby ohrožené.....	38
2.2.1 Vnitřní svoboda a psychické a emocionální násilí.....	39
3 Normativní ideál.....	40
3.1 Vztah muže a ženy	40
3.1.1 Postřehy k výchově chlapců v Čechách	42
3.1.2 Postřehy k výchově dívek v Čechách.....	43
3.2 Příprava na manželství	44
3.3 Manželství	46
3.3.2 Civilní manželství	47
3.3.3 Církevní manželství	48
3.4 Ideální stav	49
3.4.1 Ideální stav z pohledu civilního manželství	50
3.4.2 Ideální stav z pohledu církevního manželství.....	51
3.5 Porovnání	53
4 Deformace a etické zhodnocení	54
4.1 Vybrané aspekty domácího násilí ve vztahu muže a ženy	54
4.2 Deformace v konfrontaci s ideálem.....	55
4.2.1 Řešení deformace ve vztahu muže a ženy	56
4.3 Etické hodnocení deformace	57
4.3.1 Zlaté pravidlo	61
4.3.2 Etické principy křesťanské sociální etiky a lidské ctnosti z katolického hlediska	62
4.3.3 Etika pravidel.....	63
4.3.4 Etika ctností	63
4.3.5 Situační etika	64

4.3.6 Etika přirozeného zákona u Tomáše Akvinského.....	65
4.3.7 Etika upřímnosti.....	65
4.3.8 Egoistická etika.....	66
4.3.9 Utilitarismus.....	66
4.3.10 Deontologická etika.....	67
4.4 Shrnutí etického hodnocení.....	68
Závěr.....	70
Seznam použitých zdrojů.....	74
1 Literatura.....	74
2 Elektronické zdroje.....	79
3 Zákony.....	81
Abstrakt.....	82
Abstract.....	83

Úvod

V poslední době je stále více probíraným tématem domácí násilí. Tato dvě slova označují v současné době významný sociální fenomén objevující se napříč sociálním spektrem. Z hlediska následků a četnosti výskytu se jedná o celospolečenský problém, který je nutno řešit. Již pojmenování této formy násilí evokuje v člověku určitou nepatřičnost. Domácí násilí se vyskytuje v prostředí, kde by se člověk měl cítit bezpečně, měl by být bez ohrožení. A právě proto je domácí násilí tak negativní patologický jev ve společnosti. V minulosti bylo násilí a zlo všeobecně přijímáno jako součást života, později pak bylo zatajováno či tabuizováno, takže panovala představa, že problém není. Nyní je ale společnost vůči této problematice značně citlivější a to i díky změně pohledu na ženu a její práva a stejně tak na dítě a jeho práva.

Násilí mezi partnery se dlouho považovalo za okrajovou záležitost. Násilí na ženách se chápalo jako přirozené, jelikož žena je svému muži povinna vším. Díky různým feministickým hnutím se tak odhalil nový sociální problém. Na problematiku domácího násilí v České republice se široká veřejnost zaměřila díky působení různých neziskových společností hlavně po roce 1989. V současné době u nás působí velké množství organizací, které pomáhají obětem domácího násilí. Vznikají různé reklamní kampaně, které mají za úkol upozornit na tento problém, mají podněcovat k zastavení ignorace domácího násilí ve všech formách a na všech možných obětech.

S problematikou domácího násilí jsem se setkala při vykonávání praxe právě v Intervenčním centru v Sokolově. Poprvé jsem měla možnost být v přímém kontaktu s oběťmi domácího násilí, s následky domácího násilí, s možnostmi řešení a s legislativou týkající se problematiky. Rozhodla jsem se v této práci zaměřit konkrétně na domácí násilí páchané na ženách.

Sociální práce a sociální služby se snaží, aby se domácímu násilí předcházelo, pokouší se toto dění zviditelnit a pokouší se o osvětu tak, aby byli lidé schopni poznat, kdy už se jedná o domácí násilí a kdy jde pouze o hádku mezi partnery. Pokud prevence problému nestačí, existují různé organizace poskytující služby zaměřené na pomoc a řešení vzniklé situace. Jednou z možností, jak řešit domácí násilí, je zásah policie a uplatnění institutu vykazání. Další možností je využití služeb intervenčního centra,

jejichž cílem je pomoci vyřešit vzniklou situaci ku prospěchu oběti domácího násilí a případně ku prospěchu dětí, které jsou často přítomny v násilném vztahu.

Různé aspekty domácího násilí mají různý etický rozměr. Cílem práce je vybrat, popsat a analyzovat dva aspekty domácího násilí (tj. konkrétní typy jednání) páchaného mužem na ženě a srovnat tyto aspekty s morálním ideálem (tj. s ideálním typem jednání) jednak civilního manželství a jednak církevního manželství s důrazem na katolické manželství; a nakonec stručně eticky vyhodnotit s pomocí vybraných etických teorií a principů.

Diplomová práce by měla ukázat hloubku morální roviny domácího násilí s ohledem na způsob uzavření manželství. Jelikož jsem při rešerši literatury a dostupných zdrojů tento pohled na problematiku domácího násilí nenašla, doufám, že má práce bude přínosem pro další etické zkoumání domácího násilí.

Zvolené téma se dotýká jak sociální práce a sociálních služeb, tak i oboru, který studuji, což je Etika v sociální práci. Intervenční centra jsou zásadní sociální služba v této oblasti, jejichž cílovou skupinou jsou právě osoby ohrožené domácím násilím. A etická část spočívá v etickém zhodnocení deformace morálních ideálů ve vztahu muže a ženy.

Práce je strukturována do čtyř kapitol. První kapitola je věnována problematice domácího násilí. Jejím úkolem je seznámit čtenáře s komplexní problematikou domácího násilí od definic, charakteristik a forem, legislativy, statistiky výskytu v České republice až po profil oběti a pachatele a pomoci zjistit a popsat vybrané aspekty domácího násilí, které figurují ve druhé kapitole. Druhá kapitola obsahuje dva vybrané aspekty domácího násilí, jejím cílem je seznámit čtenáře s tímto konkrétním jednáním pachatele proti oběti, a s tím, jaké má toto jednání dopady na život ženy. Třetí kapitola je zaměřena na přípravu na vstup do manželství, prezentaci ideálů manželství civilního a manželství církevního (katolického) a porovnání těchto prezentovaných ideálů navzájem. Čtvrtá kapitola obsahuje porovnání dvou konkrétních typů morálně deformovaného jednání s dvěma ideálními, nedeformovanými typy jednání morálních ideálů civilního a církevního manželství a hodnocení z pohledu vybraných etických teorií a principů.

Jak už bylo zmíněno v nástinu obsahu kapitol, práce přechází od popisu problematiky domácího násilí, přes výběr a popis aspektů domácího násilí, ke stanovení normativního ideálu až po konečné etické zhodnocení deformovaného jednání konfrontovaného s nedeformovaným morálním jednáním. Etické hodnocení je založeno na různých etických teoriích a principech, které jsou uvedeny v rámci čtvrté kapitoly. Výběr těchto teorií a principů zdůvodním v příslušných pasážích čtvrté kapitoly.

Práce čerpá z odborné literatury o domácím násilí. Základními knihami o domácím násilí je *Domácí násilí* od Drahomíra Ševčíka a Naděždy Špatenkové, *Partnerské násilí* od Branislavy Marvánové-Vágnerové, *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen* od Jiřiny Voňkové a Ivany Spoustové, *Z pekla ven* od Andrey Buskotte a *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím* od Patricie Střílkové a Marka Fryštáka. Stěžejní literaturou pro další text je například *Muž a žena* od Petra Šmolky, *Sňatek a paragrafy* od Mileny Hrušákové, *Lidská práva* od Boženy Komárkové, *Etika a život* od Jana Sokola, *O etice a hodnotách* od Cyrila Diatka, *Etika* od Soni Dorotíkové, *Průvodce katechismem katolické církve* od kardinála Jeana Honoré, *Úvod do etiky cnosti* od Mariana Kuny a *Etika Nikomachova* od Aristotela.

Kvůli přehlednosti jsem se rozhodla pro využití Harvardského stylu citování. Jedná se o specifický styl citací, kdy se jméno autora spolu s rokem vydání publikace a relevantními stranami uvádí přímo za konkrétní text do kulatých závorek.

1 Problematika domácího násilí

Násilí bylo vždy přítomno v dějinách společnosti. Vyskytovalo se v ní ve všech svých formách i intenzitě. Násilí je akt, kdy jeden prosazuje svou vůli proti vůli druhého. „*Násilí je takové jednání, které druhému působí bolest nebo jej poškodí*“ (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková 1995: 5). Domácí násilí je jedna z oblastí všeobecného násilí a je předmětem této kapitoly. Buriánek uvádí, že určitá míra násilí v rodině byla ve společnosti tolerovaná. Důkazem toho je i jeden z prvních výzkumů domácího násilí v USA National Family Violence Survey, v němž jeho autoři Straus, Gelles a Steinmetz (1980) viděli rozdíl mezi normálním násilím a hrubým násilím, kdy za domácí násilí je považován druhý typ (srov. Buriánek a kol. 2006: 11). Jak je vidět, násilí člověka vždy doprovázelo a vždy doprovázet bude. Na vztah muže a ženy v rámci domácího násilí má vliv i zvláštní ambivalentní postoj mužů k ženám, v němž se dle Burdy „*střetává obdiv s pohrdáním, přitažlivost s odporem, fascinace s resentimentem*“ (Burda 2013: 38).

Cílem první kapitoly je seznámit čtenáře s problematikou domácího násilí. Obsahem kapitoly je definice pojmu domácího násilí, formy domácího násilí, fáze domácího násilí, právní rámec České republiky, který vymezuje a řeší domácí násilí, příčiny domácího násilí, profil oběti a pachatele domácího násilí, odkud se dostává pomoci obětem domácího násilí a trocha statistiky k problematice domácího násilí.

1.1 Pojem a definice domácího násilí

Terminologie a definice u problematiky domácího násilí není jednotná. Velký vliv zde mají autoři zabývající se touto oblastí, kteří pojem definují a vymezují. Jednotná terminologie není ani v zahraniční literatuře či mezinárodně platných dokumentech, přesto jsou si definice často podobné. Podobnost vzniká tím, že se opisuje negativní sociálně patologický fenomén se společnými znaky a charakteristikami jevu. K dokreslení variability definic jsou zde uvedeny některé z nich.

Jedna z definic zní: „*Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopnosti včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah*“ (Domácí násilí 2007).

Jiná definice domácího násilí je vyjádřena autorkou takto: „Pod pojmem „domácí násilí“ se většinou rozumí opakované a stupňující se násilí fyzické, psychické či sexuální povahy mezi manželi nebo partnery. Problém „domácího násilí“ však lze pojmut v jeho širším významu jako rodinné násilí. Násilí v rodině totiž může mít různé konkrétní podoby, od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou“ (Buskotte 2008: 42).

Hrušáková ve své knize píše o domácím násilí následovně: „Soudní praxe definuje domácí násilí jako fyzické, sexuální, emocionální a psychické týrání žen jejich současnými nebo bývalými partnery, zahrnující i vážné pohrůžky použití podobného násilí. ... Partneři mohou být rozvedeni, žít odděleně anebo spolu dlouho či dokonce nikdy nežili. ... Soudní praxe za pojem týrání považuje zlé nakládání, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které poškozená osoba pociťuje jako těžké příkoří“ (Hrušáková 2000a: 76).

Voňková a Spoustová vymezuje pojem domácí násilí jako „nevyprovokované, opakované, gradující násilné jednání ze strany násilné osoby, které vzbuzuje strach v osobě (osobách) ohrožených, a role obou zúčastněných jsou v intimním (rodinném) vztahu jasně a neměnně určeny“ (Voňková, Spoustová 2008: 201).

Definice dle spolku ROSA zní: „Domácím násilím je obecně rozuměno chování, které u jednoho z partnerů způsobuje strach z druhého. Skrze užití moci, kterou tento strach poskytuje, kontroluje násilný partner chování druhého“ (o.s. Rosa 2014).

„Domácí násilí je fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi intimními partnery, tj. manžely, druhy, ke kterému dochází v soukromí, tedy mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se zpravidla stupňuje a u oběti vede ke ztrátě schopnosti včas zastavit násilné incidenty a efektivně vyřešit narušený vztah“ (Bílý kruh bezpečí 2009).

Hepplguide.org uvádí, že domácí násilí nastává, když jeden člověk v intimním vztahu nebo manželství se snaží ovládnout a řídit jinou osobu. Domácí zneužívání, které obsahuje fyzické aspekty, se nazývá domácí násilí (Hepplguide.org 2004).

Národní asociace proti domácímu násilí definuje domácí násilí jako úmyslné zastrásování, fyzický útok, sexuální napadení, anebo jiné podezřelé chování jako

součástí systematického vzoru moci a kontroly spáchané jedním intimním partnerem proti jinému. To zahrnuje fyzické násilí, sexuální násilí, psychické násilí a emocionální zneužívání. Četnost a závažnost domácího násilí může výrazně lišit (NCADV.org 2015).

Dle Womenshealt.gov je domácí násilí, když jedna osoba ve vztahu záměrně poškozují druhou osobu fyzicky nebo psychicky. Domácí násilí je také nazýváno násilí v partnerských vztazích (Womenshealt.gov 2011).

Psychiatry.org označuje za domácí násilí ovládnutí a kontrolu jednoho partnera druhým. Vyskytuje se v každé kultuře, zemi i věkové skupině (Psychiatry.org 2014).

Výše uvedený rozličný výčet definic a vymezení domácího násilí není vyčerpávající, ale jeho cílem je demonstrovat variabilitu definic, která se dá všeobecně využít v problematice domácího násilí. Souhrnně se dá tedy popsat domácí násilí jako násilný akt jedné osoby působící z pozice moci a kontroly vůči jiné osobě s úmyslem donutit druhou osobu k chování či jednání, které by běžně nevykazovala, nebo jí ublížit či ji jinak ohrozit. Zároveň jsou tyto osoby v blízkém vztahu, například v jedné domácnosti, v manželství či partnerství. Domácí násilí je možno rozlišit na další formy, které jsou více probrány v kapitole 1.3.

1.2 Charakteristika domácího násilí

Domácí násilí je činnost prováděna zcela vědomě. Harineková zdůrazňuje, že se nejedná o hádku (srov. Harineková 2010: 48-64). Domácí násilí začíná útoky proti lidské důstojnosti, které se opakují. K nim se dále připojují útoky proti zdraví a nakonec se může přeměnit až v útoky proti lidskému životu. Domácí násilí se od jiných forem delikventního chování liší skutečností, že je to násilí ve vztahu osob blízkých, a vytváří tak vztah závislosti oběti na pachateli a je zacíleno na získání moci a kontroly pachatele nad obětí. Charakteristickým rysem domácího násilí je to, že pro svou trvalost a intenzitu násilných aktů postupně stává součástí běžného života oběti i pachatele (Vláda ČR 2014).

Domácí násilí má určité charakteristické rysy, které se při různých výskytech domácího násilí opakují. Tyto znaky pomáhají rozlišit domácí násilí od násilného činu.

Jedním z nich je neveřejnost. Domácí násilí je specifické tím, že se odehrává v soukromí, stranou společenské kontroly. Jak uvádí Řehoř, je právě toto důvodem, proč je často domácí násilí i velice dlouhou dobu utajeno. K tomu se připojuje i jiný důsledek, lidé považují domácí násilí za soukromou záležitost (srov. Řehoř 2004: 5-25). V některých případech se útoky mohou vyskytnout i ve společnosti jiných lidí. Přestože se různé organizace pokoušejí o osvětu lidí v problematice domácího násilí, často se stává, že svědek domácího násilí neví, co má dělat. Pro mnoho lidí je to nepříjemná záležitost, při které je lepší se otočit stranou a vše ignorovat. Výsledky experimentu švédské skupiny STHLM Panda jsou alarmující, lidé nereagují na výskyt domácího násilí na veřejnosti. Postupně 53 lidí ve výtahu mohlo reagovat na situaci, kdy muž napadá svou přítelkyni, ale pouze jedna žena reagovala a muži pohrozila (Novinky.cz 2014).

Dalším rysem je opakování a dlouhodobost. Domácí násilí nebývá náhodnou záležitostí, je pro něj právě charakteristické opakování a dlouhodobé trvání. Projevy domácího násilí se mohou opakovat i ve velmi dlouhých intervalech, někdy se může jednat i o roky.

Třetím rysem je eskalace. Dle Buskotte se domácí násilí stupňuje od urážek k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům, které mohou skončit až u závažného trestního činu s následky na zdraví a životě (srov. Buskotte 2008: 14-17). Většina začátků domácího násilí spočívá právě ve verbální rovině. Násilná osoba postupně zvyšuje intenzitu a četnost různých útoků.

Čtvrtým znakem domácího násilí je jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné. Osoba ohrožená neboli oběť je vždy příjemcem aktů domácího násilí. Osoba násilná je ta, která páchá domácí násilí na druhé osobě.

Aby byl čin posuzován jako domácí násilí, musí být naplněny všechny čtyři výše zmíněné znaky. Pokud tak není, může se nicméně jednat o protiprávní čin.

Mezi další znaky patří vytrácení důvodů k zahájení činu domácího násilí, vyhledání pomoci až v případě, že je oběť ohrožená na životě nebo jsou na životě ohroženy děti osoby ohrožené, omlouvání a ospravedlňování osoby násilné ze strany její či ze strany oběti, ambivalentní postoj k pachateli domácího násilí a opakující se cyklus domácího násilí.

Ševčík popisuje dvě strategie chování oběti domácího násilí. Jednou je přizpůsobování se osobě násilné v chování, jednání i myšlení. Druhou strategií je konfrontace, oběť se snaží s pachatelem situaci řešit a doufá, že nastane změna, tuto myšlenku posiluje i projevování lítosti osobou násilnou (srov. Ševčík 1999: 16-17).

Buriánek v krátkosti uvádí rozdíl mezi partnerským a domácím násilím. Společná oběma je sféra soukromí, násilí se odehrává v partnerském vztahu bez přítomnosti okolí či veřejnosti. Rozdíl je v stupňování frekvence a intenzity útoků, u běžného partnerského násilí nemusí docházet ke stupňování. U domácího násilí je charakteristickou motivací potřeba kontrolovat život partnera. Tato kontrola se pak promítá do celkové interakce mezi partnery. Partnerské násilí se oproti domácímu násilí vyznačuje svou afektivní stránkou, je páchané v emocionálním rozrušení. Násilí v rámci domácího násilí se děje hlavně ve smyslu zastrasování (srov. Buriánek a kol. 2006: 16-17).

1.3 Formy domácího násilí

Domácí násilí je souhrnný pojem pro všechny formy domácího násilí. Každá forma má své charakteristiky. Někdy se může vyskytovat najednou více nebo i všechny formy, někdy se domácí násilí projevuje pouze jednou z forem. I jedna forma sama o sobě je velice nebezpečná pro zdravý a plnohodnotný život osoby ohrožené. Uvedené formy domácího násilí jsou seřazeny dle klíče, který se řídí zjevností dané formy. Což znamená, že jako první je zde uvedeno fyzické násilí, následuje sexuální, sociální a ekonomické a výčet končí násilím psychickým a emocionálním.

1.3.1 Fyzické násilí

„Fyzické násilí zahrnuje například fackování, bití, kopání, škracení, pálení, mlácení o zed', rány pěstí, ohrožování nožem či jinou zbraní“ (Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová 2008: 13). Fyzické násilí je projevem agrese, které zanechává fyzické stopy. Je to též velmi závažná forma domácího násilí. *„Může se objevovat od začátku vztahu, ale může k němu začít docházet až po delší době psychického týrání. I strkání a bránění v pohybu je již fyzické násilí“* (Nenechte si ubližovat 2013-14). Do této formy patří i odpirání stravy, spánku, nucení k užívání drog. Fyzickým násilím si osoba násilná

dokazuje svou dominantní pozici nad osobou ohroženou, již nestačí oběť psychicky trýznit, jeho úmyslem je ji v reálném okamžiku naprosto ovládnout. To pak uskutečňuje fyzickými výpady či omezováním fyzické svobody osoby ohrožené.

1.3.2 Sexuální násilí

Do sexuálního násilí patří dle Řehoře znásilnění, tj. pod pohrůzkou násilí se osoba donutí k souloži nebo se využije její bezbrannost, pohlavní zneužití, vykonání soulože či jiného zneužití osoby (srov. Řehoř 2004: 5-25). Podle Marvánové-Vargové se mezi sexuální násilí řadí ještě nucení násilím nebo hrozbami k sexu či sexuálním praktikám a odpírání sexu v souvislosti s ponižujícími komentáři ohledně vzhledu oběti (srov. Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová 2008: 9-13).

Sexuální násilí souvisí s představou, že na sex s partnerkou má partner výhradní právo. Různými formulacemi se sexuální násilí zlehčuje a omlouvá. Ševčík a Špatenková uvádí, že statistiky z USA poukazují na fakt, že až polovina týraných žen byla minimálně jednou znásilněna. Podle autorů tak lze předpokládat, že situace v České republice se této statistice bude podobat (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 51-52).

1.3.3 Sociální násilí

Sociální násilí je formou domácího násilí, které se většinou pojí s jinou formou. Za sociální násilí se považuje bránění styku s rodinou, přáteli, omezování pohybu z bytu, náhodné kontrolní návštěvy či telefonáty, nemožnost telefonování a kontaktu s okolním světem a pronásledování (srov. Řehoř 2004: 5-30). Sociální násilí končí sociální izolací osoby ohrožené. Tato konečná fáze je pro osobu násilnou velmi výhodná, osoba ohrožená nemá, na koho by se mohla obrátit, ke komu by mohla jít, je odkázána sama na sebe. K sociální izolaci lze dojít dvěma způsoby. Odříznutí je zapříčiněno osobou násilnou, její absolutní kontrolou nad osobou ohroženou, izolace je vynucená. Druhým způsobem vzniká izolace z činnosti osoby ohrožené, sama se postupně stahuje ze sociálních vztahů. Ševčík a Špatenková uvádí části tohoto procesu. Nejdříve je osoba ohrožená příliš zaujata osobou násilnou, později odmítá čelit pochybnostem a otázkám rodiny a přátel nebo se snaží omezit možné konfliktové situace, ve fázi rozvinutého

domácího násilí pak osobu ohroženou zcela ovládá strach a stud (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 50-51).

1.3.4 Ekonomické násilí

Ekonomické násilí má za účel omezit osobě ohrožené finanční samostatnost, omezuje tak i jakoukoli možnost odchodu od osoby násilné, jelikož osoba ohrožená nemá finanční prostředky a je tak materiálně závislá na osobě násilné. Finanční násilí se dle Buskotte vyznačuje tím, že o peníze musí osoba ohrožená prosit, dostává přídělky, není jí dovoleno svobodně se rozhodovat o finančních prostředcích, osoba násilná má absolutní finanční kontrolu nad osobou ohroženou. Ekonomické násilí je ekonomická kontrola, omezování přístupu k penězům, zákazy chodit do práce nebo se vzdělávat, nucení do práce, ale nemožnost nakládat o výdělku (srov. Buskotte 2008: 14-17). Důsledkem nedostatku financí je i sociální izolace, osoba ohrožená nemá dostatek prostředků pro své zájmy a nedostává se tak do společnosti jiných lidí.

1.3.5 Psychické násilí

Psychické násilí je nejčastější formou domácích násilí a páchá nejvíce škod. Tato forma násilí se může vyskytovat též samostatně, ale častěji se vyskytuje společně s dalšími formami, například s fyzickým či sexuálním násilím. Psychické násilí může předcházet další formy násilí. Jde o vyvolávání duševního utrpení, duševní úzkosti. Za psychické násilí se považuje, je-li osoba ohrožená ponižována, slovně napadána nebo je jí nadáváno. Do této oblasti patří i všechny neoprávněné formy omezování, vyhrožování, zastrasování, vyhrožování sebevraždou, vyžadování poslušnosti. Ševčík a Špatenková upozorňují na podoby psychického násilí, jež může být záludně propracováno až do sociálně přijatelných, tudíž těžko rozeznatelných a postihnutečných forem a podob. Jelikož psychické násilí nezanechává viditelné stopy, obtížně se prokazuje. Jeho důsledky mají často mnohem horší dopad, zejména na hodnocení sebe sama, sebepojetí, sebedůvěru a sebevědomí. Psychické násilí může mít podobu neverbální, jako je ničení osobních či oblíbených věcí, nebo verbální zahrnující slovní napadání, ponižování a urážení, očerňování, zakazování, hrubé chování, hanlivé oslovování, pokořující poznámky a gesta a mnohdy i zpochybňování psychického stavu

ohrožené osoby (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 49). Ve vztahu dle Evans chybí „*rovnost, spolupráce, vzájemnost, dobrá vůle, intimita, ocenění*“ (Evans 2010: 31)

1.3.6 Emocionální násilí

Emocionální násilí není často oddělováno jako samostatná forma domácího násilí. Je to vlastně kombinace psychického a sociálního násilí zaměřeného přímo na emoce a city osoby ohrožené. Účelem emocionálního násilí je co nejvíce ublížit osobě ohrožené, získat nad ní emocionální kontrolu, moci ji ovládnout díky emocím. Osoba násilná využívá emocionální vazby osoby ohrožené ke svému prospěchu, ohrožuje, ničí, likviduje tyto vazby a tím nad osobou ohroženou získává kontrolu. Díky manipulativnímu jednání vzbuzuje v osobě ohrožené pocity viny. Oběť domácího násilí není schopna prohlédnout manipulativní jednání pachatele, jehož cílem je přesvědčit oběť, že se vše děje jen kvůli ní, kvůli jejímu chování a jednání, že je vinna vším. Oběť pak nedokáže vidět skutečnou hloubku pachatelovy kontroly nad jejím cítěním.

1.4 Fáze domácího násilí

Mýty, které opřádají domácí násilí, se velice obtížně opouštějí. Přestože výsledky výzkumů se je snaží vyvrátit, jsou tyto mýty hojně rozšířeny. Jedním z mýtů je i důvod, proč žena svého partnera neopustí, přestože žije v domácím násilí. Tento důvod prý spočívá v tom, že se násilí ženě musí líbit nebo z něj vyplývají nějaké výhody. Problém spočívá v charakteristické koncepci vztahu. Násilí probíhá v cyklu, který v ženě živí naději na změnu v partnerovi (srov. Buriánek a kol. 2006: 24-27).

Cyklus domácího násilí má své specifické prvky a fáze. Fáze, které popisuje Walkerová, se nazývají hromadění (vzrůstání) napětí, incident, usmíření, klid (srov. Walker 1980: 55-71).

První fáze hromadění napětí nastává v období, kdy napětí roste, selhává komunikace, osoba ohrožená nemá pocit bezpečí a chce si usmiřovat osobu násilnou, ví, že se blíží nějaký incident. Dle Domesticviolence.org je pro tuto fázi typické, že se osoba násilná začíná zlobit, stěžovat si a osoba ohrožená se snaží zachovat klid, ale cítí se neustále v napětí. Podle Buriánka se někdy může žena cítit spoluodpovědná za růst napětí a snaží se to sama pro sebe zlehčovat. Délka tohoto období závisí na umu osoby

ohrožené vyhýbat se konfliktům a ustupovat osobě násilné. Narůstající tenze ale nakonec přeroste v násilí (srov. Buriánek a kol. 2006: 24-25).

Druhá fáze je incident. Jedná se o akt domácího násilí, dochází k verbálnímu, emocionálnímu a fyzickému zneužívání. Osoba násilná využívá zastrašování a výhružky, charakteristické jsou hádky a obviňování. Druhá fáze je zpravidla krátká, odehrává se v soukromí beze svědků, někdy před dětmi. Buriánek píše, že se propuknutí je podmíněno buď vnějším podnětem, nebo momentálním psychickým stavem násilné osoby. Pokud se oběť domácího násilí odhodlává zavolat policii, je to právě během druhé fáze (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 52-55)

Třetí fází je usmíření. V této fázi se osoba násilná omlouvá, usmířuje si osobu ohroženou, prosí o odpuštění a slibuje, že se to již nikdy nestane, obviňuje osobu ohroženou z vyvolávání konfliktů a hádek, popírá zneužívání nebo zlehčuje celou situaci.

Čtvrtou fází je klid nebo jinak označovaná jako fáze „líbánek“. V klidovém období se osoba násilná snaží, aby osoba ohrožená na incident zapoměla, aby vše bylo dokonalé. Osoba násilná zahrnuje oběť domácího násilí projevy lásky, oddanosti a dárky. Osoba ohrožená doufá, že se násilí již nebude opakovat, často v této fázi stahují obvinění či žádost o rozvod. Víra, že partner změní chování, se podle Buriánka označuje jako naučená naděje (srov. Buriánek a kol. 2006: 24-26). Klidové období se pomalu mění na fázi hromadění napětí, jelikož problémy přetrvávají, kumulují se, až nakonec přerostou ve fázi napětí.

Každá z fází může trvat rozličně dlouho, někdy se mohou střídat v krátkých intervalech, někdy části cyklu mohou trvat i roky. Ke každému případu domácího násilím nutno přistupovat individuálně, také tento cyklus nemusí platit vždy. Obvykle se cyklus popisuje jako kruh, ale Neidig a kol. se snaží, aby se k cyklu přistupovalo spíše jako ke spirále, z důvodu neustále vzestupného charakteru.

1.5 Právní rámec týkající se problematiky domácího násilí v ČR

Po roce 1989 se nově zaměřila pozornost na problematiku domácího násilí. *„Změnou životních podmínek a kulturních hodnot se mění obraz chápání*

interpersonálního násilí především v rodině“ (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková 1995: 5). Právní reakce na dříve tabuizované téma domácího násilí přišlo v České republice o něco později než v západních zemích. Najednou bylo nutné řešit něco, co do té doby nutné nebylo. Problematika domácího násilí vyžadovala odezvu ze strany práva, což se uskutečnilo prostřednictvím právních úprav. „*Domácí násilí je nejrozšířenější formou násilí vůbec, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou*“ (Hrušáková 2000: 77). Takto se k problematice domácího násilí vyjádřila autorka knihy zabývající se manželstvím ve spojení s rodinným, trestním i pracovním právem České republiky.

Právní úpravy, které mají za úkol chránit oběti domácího násilí, čerpají z několika stěžejních norem. Těmito normami jsou Listina základních práv a svobod a ústavní zákon č. 1/1993 Sb., mezinárodní smlouvy, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, zákon č. 91/2004 Sb., novela trestního zákona, která upravuje §215a Týráním osoby žijící ve společném bytě nebo domě, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, Zákon č. 273/2008 Sb. o policii České republiky, trestní zákon č. 40/2009 Sb. v platném znění a další ustanovení jako například předběžné opatření či vykazání. Tento výčet norem a zákonů má za cíl ochranu člověka, v tomto případě oběti domácího násilí.

Ústava České republiky č. 1/1993 Sb. a Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. přinášejí základy pro prevenci problematiky domácího násilí. Jako zákony největší právní síly v legislativní oblasti České republiky poskytují pro další právní normy a zákony základy, další právní úpravy s nimi nesmějí být v rozporu. Vymezuje základní lidská práva a svobody každého člověka.

Česká republika je vázána mezinárodními smlouvami, které upravují některé její zájmy. V oblasti problematiky domácího násilí se jedná hlavně o Úmluvu na ochranu lidských práv a základních svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Za přestupek se považuje protiprávní skutek, jenž se vyznačuje nižším stupněm společenské bezpečnosti. Protiprávní jednání mezi osobami blízkými, které nedosahuje na typovou nebezpečnost trestného činu, lze

sankcionovat jako přešupek proti občanskému soužití. K tématu dále uvádí Voňková a Spoustová výčet jednání, které lze klasifikovat jako přešupek proti občanskému soužití. Tohoto jednání se dopouští ten, kdo „jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch, jinému úmyslně vyhrožuje újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přešupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním či způsobí druhému jinou újmu pro jeho příslušnost k ... pohlaví“ (Voňková, Spoustová 2008: 88).

Zákon č. 91/2004 Sb., novela trestního zákona, která upravuje §215a Týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě, ustanovuje počet let odnětí svobody jako sankci za týrání osoby blízké nebo žijící ve společném bytě nebo domě dle počtu obětí a délky doby, za kterou se týrání odehrávalo.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V platném znění tohoto zákona je činnost intervenčních center vymezena v § 60 jako krizová pomoc, která je nabízena a poskytována osobám ohroženým domácím násilím. Nejpozději do 48 hodin po doručení kopie záznamu o vykázání je nabídnuta pomoc osobě ohrožené násilným chováním osobou, jež byla vykázána ze společného obydlí podle právního předpisu - zákon č. 273/2008 Sb. o policii České republiky. Pomoc intervenčního centra je poskytnuta též na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním. Sociální služby intervenčního centra jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní či pobytové.

Přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, se Česká republika zařadila mezi další země Evropské unie, které mají ve svém zákonodárství vytvořený ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a kvalifikovanou pomoc jeho obětem. Z legislativního pohledu se jedná o složenou novelu ze zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ze zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu a ze zákona č. 140/1991 Sb., trestního zákona. Zákon je, jak uvádí Voňková a Spoustová, koncipován na principu priority práv, subsidiarity, odvrácení hrozby nebezpečí, přiměřenosti a minimalizaci zásahů a výměně informací zejména mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany. Princip priority práv uvádí, že zásah do soukromé sféry je možný, pokud je nezbytně nutný pro ochranu ohrožených osob. Princip subsidiarity znamená, že se nejdříve ochrana osoby ohrožené provádí opatřeními, která mají netrestní povahu. Princip odvrácení nebezpečí spočívá v zákonných opatřeních jako preventivní reakcí na

chování násilné osoby a prevencí rizika násilného jednání. Princip přiměřenosti a minimalizace zásahů klade důraz na účinnou ochranu a minimální zásah do ústavně zaručených práv a svobod. (srov. Voňková, Spoustová 2008: 83-95)

Institut vykázání je způsob řešení domácího násilí cestou odstranění osoby násilné ze společného obydlí a je prováděn na základě zákona č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím. „*Vykázání je preventivním opatřením směřujícím k ochraně ohrožených osob. Je ukládáno bez ohledu na případnou trestněprávní kvalifikaci jednání násilné osoby.*“ (Ministerstvo vnitra České republiky 2015). Jinak řečeno, policie vykáže osobu násilnou tehdy, pokud zjistí, že se v daném případě jedná o domácí násilí. Zákon č. 135/2006 Sb. umožňuje policistům vykázání osoby násilné na 10 dní nebo uložení zákazu vstupu, pokud osoba násilná nebyla přítomna v dané době, kdy policisté intervenovali. Policisté mají pravomoc provádět kontrolu dodržování omezení uložených osobě násilné. Současně může být jednání osoby násilné vyšetřováno jako trestní čin, pokud dosáhlo určité kvalifikace, nebo jako přestupek v přestupkovém řízení, pokud nutné kvalifikace nedosáhlo. Osoba násilná i osoba ohrožená musí být poučeni o svých právech i povinnostech. Povinností policie je kontaktovat intervenční centrum v případě vykázání násilné osoby z domácnosti, případně i orgán sociální ochrany dětí, pokud je v rodině přítomno dítě (srov. Voňková, Spoustová 2008: 83-95).

Další způsob ochrany osoby ohrožené spojený s institutem vykázání je předběžné opatření. Od 1. ledna 2014 došlo ke změnám v této oblasti. Po zrušení § 76b občanského soudního řádu se nově řeší předběžné opatření dle ustanovení zákona 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Největší změnou je maximální délka předběžného opatření zkrácena na šest měsíců. Navrhovatel, nejen osoba ohrožená, podává návrh na nařízení předběžného opatření. Pro návrh předběžného opatření je nutné předložit skutečnosti, které doloží, že společné bydlení účastníků je pro navrhovatele z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči jeho osobě nebo jiné osobě, která v této domácnosti žije, nesnesitelné, nebo dosvědčení skutečnosti nežádoucího sledování nebo obtěžování navrhovatele. Zrušení předběžného opatření je, oproti zrušení vykázání, možné (Bílý kruh bezpečí 2014).

Zákon č. 273/2008 Sb. o policii České republiky mimo jiné vymezuje povinnosti, činnost a způsob činnosti policistů při zásahu v případě domácího násilí, zejména § 44 - § 47 týkající se vykazání.

Trestní zákon č. 40/2009 Sb. se zabývá různými trestnými činy, které se mohou stát v domácnosti, výše trestu se odvíjí od způsobeného následku a pohnutce pachatele. Mezi trestné činy patří například § 140 Vražda, § 145 Těžké ublížení na zdraví, § 146 Ublížení na zdraví, § 170 Zbavení osobní svobody, § 171 Omezování osobní svobody, § 177 Útisk, § 185 Znásilnění, § 186 Sexuální nátlak, § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí či § 354 Nebezpečné pronásledování (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 140 Vražda. Trestný čin je spáchán, pokud pachatel usmrtí oběť, jeho trest může mít délku od 10 do 18 let odnětí svobody. Délka trestu se zvýší na 12 až 20 let, pokud se pachatel na čin dopředu připraví. Trest odnětí svobody na 15 až 20 let, případně i výjimečný trest dostane pachatel, který usmrtí těhotnou ženu nebo čin provede zvlášť surovým způsobem (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 145 Těžké ublížení na zdraví se dopustí pachatel, který úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví. Délka odnětí svobody se pohybuje v rozmezí 3 až 10 let. Spáchání trestného činu za pomoci další osoby, na těhotné ženě, dítěti, na svědkovi či opakovaně má za následek trest odnětí svobody v délce 5 až 12 let. Pokud pachatel způsobí svým konáním úmrtí, jeho trest bude 8 až 15 let odnětí svobody. Příprava trestného činu je trestná. Těžkou újmu na zdraví se rozumí např. zmrzačení, poškození důležitého orgánu, zohydění, vyvolání potratu a další (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 146 Ublížení na zdraví se pachatel dopustí v případě, že jinému úmyslně ublíží na zdraví. Jeho trest činí 6 měsíců až 3 roky odnětí svobody. Trestem odnětí svobody na 1 až 5 let je potrestán pachatel, který spáchá čin na těhotné ženě, na dítěti, na svědkovi (ICM – Národní informační centrum pro mládež 2014).

§ 170 Zbavení osobní svobody. O takový čin se jedná v případě, že pachatel bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody druhou osobu. Trestem je odnětí svobody na 2 až 8 let. Trest odnětí svobody se navýší na 5 až 12 let v případě, že čin spáchá jako člen organizované skupiny, způsobí činem fyzické nebo psychické útrapy či těžkou újmu na zdraví nebo získá-li pro sebe či jiného značný prospěch. Trestem odnětím svobody na 8 až 15 let je potrestán pachatel, který způsobí svým

konáním smrt či získá prospěch velkého rozsahu pro sebe či jiného. I příprava je trestná (ICM – Národní informační centrum pro mládež 2014).

§ 171 Omezování osobní svobody znamená, že pachatel brání své oběti v užívání osobní svobody. Trestem za takové konání je 2 až 8 let odnětí svobody, podle závažnosti. Pachatel znemožňuje nebo omezuje pohyb své oběti nebo jí neumožňuje se o svém pohybu nezávisle rozhodovat (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 177 Útisk znamená, že pachatel oběť nutí, aby něco konala, opominula nebo trpěla, zatímco zneužívá její tísně nebo závislosti. Trest činí 1 rok odnětí svobody nebo zákaz činnosti. Trest může být navýšen až na 5 let a to v případě, že pachatel činem způsobí škodu velkého rozsahu či získá prospěch velkého rozsahu (ICM – Národní informační centrum pro mládež 2014).

§ 185 Z násilnění se pachatel dopustí, pokud násilím nebo pod pohrůzkou násilí donutí oběť k pohlavnímu styku nebo pokud zneužije její bezbrannosti k témuž činu. Trestem je odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let, na 2 až 10 let při použití zbraně, na 5 až 12 let při spáchání činu na dítěti mladším 14 let nebo na 10 až 16 let při způsobení smrti oběti (ICM – Národní informační centrum pro mládež 2014).

§ 186 Sexuální nátlak. O sexuální nátlak se jedná v případě, že pachatel násilím, pohrůzkou násilí či pohrůzkou těžké újmy na zdraví přinutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo podobnému jednání. Jeho trestem je odnětí svobody na 6 měsíců až 4 roky nebo zákaz činnosti. Stejný trest je pro pachatele, který ke stejnému cílovému chování využije závislost, bezbrannost oběti či své postavení a vlivu. Příprava je též trestná. Trest je navýšen na 2 až 8 let, pokud je či spáchán se zbraní, na 5 až 12, pokud činem pachatel způsobí těžkou újmu na zdraví, a na 10 až 15 let při způsobení úmrtí (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí se pachatel dopouští, pokud týrá osobu blízkou nebo jinou osobu, která s ním žije ve společném obydlí. Trestem je odnětí svobody na 6 měsíců až 4 roky, na 2 až 8 let, spáchá-li čin zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách, nebo na 5 až 12 let, způsobí-li smrt oběti. Týráním se rozumí jakékoli úmyslné zlé nakládání s osobou a je charakteristické vysokou mírou hrubosti a trvalosti (Zákon č. 40/2009 Sb.).

§ 354 Nebezpečné pronásledování se týká dlouhodobého pronásledování oběti ze strany pachatele. O nebezpečné pronásledování se jedná, pokud pachatel svou oběť sleduje, vyhledává, neustále ji kontaktuje, omezuje ji v běžném způsobu žití, zneužívá osobní údaje oběti či jí vyhrožuje ublížením na zdraví. Trestem je odnětí svobody až na jeden rok nebo zákaz činnosti. Při větší závažnosti se navyšuje trest odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky (ICM – Národní informační centrum pro mládež 2014).

Hrušáková uvádí k trestným činům mezi manželi následující: „... *vůči druhému manželovi se lze dopustit jakéhokoliv trestného činu jako vůči osobě cizí. Jednání, které by bylo trestným činem vůči třetí osobě, je samozřejmě trestným činem i tehdy, bylo-li namířeno vůči druhému manželovi*“ (Hrušáková 2000a: 76). Důležitým rozdílem je ale nutnost poskytnutí souhlasu poškozeného s trestním stíháním proti druhému manželovi u určitých trestných činů, což je uvedeno v zákonu č. 141/1961Sb., o trestním řízení soudním, trestního řádu v § 163a. U problematiky domácího násilí je problémem toto udělení souhlasu poškozeného, jelikož oběť domácího násilí je často pod plnou kontrolou pachatele a nechá se jím snadno ovlivnit. Výslovné odepření souhlasu se nedá odvolat a později udělit (srov. Hrušáková 2000a: 79-80).

1.6 Příčiny a následky domácího násilí

O příčině či příčinách domácího násilí existují různé teorie.

Voňková a Spoustová shrnují příčiny do čtyř skupin teorií. První jsou teorie individuálních faktorů. Teorie spočívají ve vnitřní psychice partnerů, rysech osobnosti, případně v patologii osobnosti. Teorie se zaměřuje na poznání psychiky a individuality člověka. Nenalezly se žádné faktory, které by vysvětlovaly domácí násilí. Druhé jsou teorie sociálně-psychologických faktorů vysvětlující domácí násilí jako mezigenerační přenos domácího násilí díky zážitkům z dětství. Tyto teorie zkoumají psychologické aspekty osobnosti a sociální proměnné. Třetí jsou teorie sociálně kulturních faktorů, které zkoumají příčiny domácího násilí v sociálně strukturované nerovnoprávnosti, v kulturních postojích a normách. Čtvrté jsou feministické teorie. Ty vysvětlují domácí násilí pomocí sociálně kulturních faktorů. Tento pohled vysvětluje domácí násilí jako získání a uplatnění moci nad ženou (srov. Voňková, Spoustová 2008: 35-48). Důrazem feministických přístupů je i poukaz na „využívání mužských výhod – Zachází se ženou

jako se služkou, činí všechna důležitá rozhodnutí, chová se jako „pán hradu“, určuje mužské a ženské povinnosti“ (Marvanová-Vágnerová, Pokorná, Toufarová 2008: 36).

Podle Čírtkové existují tři přístupy teorií, které se zabývají příčinami domácího násilí. Jsou to psychologický, feministický a sociologický přístup. Psychologická teorie je založena na hledání problému v individuální osobnosti. Příčiny domácího násilí dle teorie souvisí s poruchami osobnosti. Feministický přístup vidí příčinu domácího násilí v genderové nerovnosti. Sociologická teorie díky důrazu na postavení a fungování rodiny hledá příčinu v proměnách rodiny, ochraně soukromí a společenských tlacích na rodinu (srov. Čírtková 2008: 40-42).

Ševčík, Špatenková a Sobotková rozdělují teorie příčin domácího násilí na jednofaktorové a multifaktorové.

Mezi jednofaktorové patří biologicko-genetické teorie, psychologické teorie, sociologické teorie a feministické přístupy. Biologicko-genetické teorie byly překonány, jelikož vysvětlují pouze predispozice k násilnému chování a chybí tak komplexnější přístup. Psychologické teorie se názorově kloní k vysvětlení příčin domácího násilí jako důsledku povahových zvláštností násilné osoby. Na Freudovu koncepci masochismu, která vysvětluje domácí násilí tím, že se ženy podřizují násilí kvůli nevědomé víře, že mají trpět, navazuje teorie objektových vztahů, která vysvětluje domácí násilí nedostatkem láskyplné péče a absence jisté vazby v dětství. Do psychologických teorií též patří teorie sociálního učení, která se zabývá transgeneračními přenosy násilí, a teorie rodinného systému, která vysvětluje příčiny domácího násilí jako následek stresu v rodině. Komplexnější je přímo teorie stresu, zohledňující procesy vně i uvnitř rodiny a zabývající se poměrem mezi zdroji a možnostmi a stresy a požadavky. Sociologické přístupy vnímají domácí násilí jako produkt mužské společnosti, tvrdí, že organizace rodiny funguje jako predispozice vzniku násilí. Jedním z faktorů je i výskyt a tolerance násilí společností. Feministické přístupy kladou důraz na faktory, jako jsou nadřazenost mužů a chybějící kontrola nad reprodukcí. Tyto faktory posilují submitivitu žen, která je dána i z historického hlediska. Feministky označují manželství jako instituci, která ženám nutí role oběti. Jednofaktorové teorie neuchopují problém v celém jeho rozsahu, proto jsou multifaktorové přístupy komplexnější.

Multifaktorové přístupy propojují jednofaktorové teorie do komplexního modelu. Kauzální model D. G. Duttona uvádí čtyři strukturální roviny příčin domácího násilí, je to makrosystémová rovina (kulturní úroveň), exosystémová rovina (komunitní úroveň), mimosystémová rovina (rodinná úroveň) a ontogenetická rovina (individuální úroveň). Makrosystémová rovina klade důraz na patriarchální smýšlení a hierarchii společnosti. Exosystémová rovina v sobě obsahuje rizikové faktory, které vedou k rozvoji domácího násilí, jako je nezaměstnanost, nedostatek financí, nízká úroveň vzdělání. Tato rovina obsahuje spouštěče i tlumiče domácího násilí. Mikrosystémová rovina poskytuje možnosti, situace a okolnosti pro rozvoj domácího násilí jako je rozdělené rolí či privátnost. Ontogenetická rovina zkoumá individuální charakteristiky a vzájemné interakce (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 32-37).

Teorií, které se zabývají příčinami domácího násilí, je mnoho. Největší odezvu má komplexní model, jelikož v sobě zahrnuje všechny předchozí přístupy, čímž se stává, respektive může být, nejrelevantnějším.

Následky domácího násilí se promítají do mnoha oblastí života oběti. Domácí násilí zapříčiňuje zdravotní potíže, má vliv i na vše ostatní ve všech směrech. Domácí násilí se projevuje v rámci společenského života, v pracovním životě, v soukromém životě i v rodinném životě. Dopad problémů v pracovní sféře mívá následky i na finanční stránku, kdy se oběť stává ještě více závislou na osobě násilné. Významný následek domácího násilí je dopad násilí na psychiku ženy. U řady žen se rozvinula i emoční porucha či porucha chování. Mezi další následky domácího násilí patří syndrom týrané ženy, deprese, alkoholismus, úzkost, pokusy o sebevraždu a další (srov. Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová 2008: 40-49).

1.7 Subjekty domácího násilí

Mezi subjekty domácího násilí se řadí osoba násilná neboli pachatel domácího násilí a osoba ohrožená domácím násilím neboli oběť. V rámci domácího násilí také často figurují děti, rodinní příslušníci a přátelé.

V domácím násilí je nerovnoměrné rozložení moci. Na jedné straně moc, na druhé straně bezmoc. Moc, potažmo bezmoc, mají různou míru intenzity. Ta může vystoupat až k absolutní moci a absolutní bezmoci. Jeden partner rozhoduje a druhý partner nemá

právo se rozhodování účastnit (srov. Bednářová a kol. 2009: 15). Charakteristika každé ze stran má svá specifika.

1.7.1 Osoba násilná

Charakteristika osoby násilné je složitá věc. Člověk je jedinečný ve své individualitě. Existují charakteristiky osoby násilné, problém ale nastává v okamžiku, kdy se násilník vymyká této charakteristice. Představa, že se násilník pozná pouhým pohledem, je mylná. Osoba násilná často neodpovídá hojně rozšířené představě, že jde o muže, který vyniká oproti okolní společnosti svým zevnějškem či finanční stránkou. Agresorem se může stát kdokoli, kdo sdílí společné obydlí s obětí domácího násilí.

Ucelená typologie násilníka je uvedena v knize Střílkové a Fryštáka. Typologie je rozdělena dle zdroje agrese a podle psychologického profilu. V prvním rozdělení je možno odlišovat tři zdroje agresivního chování. Prvním je trvalé osobnostní založení ovlivněné dědičností a výchovou. Druhým zdrojem je drobné mozkové poškození, u kterého osoba násilná zpětně lituje svého chování. Třetí je dyadická reakce, což znamená, že se střídá provokace a reakce v interakcích partnerů. U druhého rozdělení podle psychologického profilu se lze seznámit s následující typologií osoby násilné. Tou osobou může být rozpadlý alkoholik, stresovaný slaboch, nepolepšitelný násilník či sociální sadista, domácí násilník, normální násilník, reaktivní násilník a jiný pachatel. Stresovaný slaboch si domácím násilím odreagovává vlastní mizérii či krize, domácí násilník je muž dvojí tváře, který je pro okolí slušný člověk. Normální násilník se vyznačuje tím, že byl obětí násilí v dětství a kopíruje model původní rodiny, má šanci na zlepšení. Reaktivní násilník reaguje násilím na domnělé nebo skutečné útoky a ústrky ze stran partnerky, příčina bývá vztahová, interpersonální. Jiný pachatel je označen pro všechny ostatní charakteristiky, které nemají vlastní označení (srov. Střílková, Fryšták 2009: 18-19).

Špatenková shrnuje charakteristiku muže jako násilné osoby. Popisuje ho jako člověka, který vyrostl v násilné domácnosti, je silně majetnický a žárlivý, vyznává „tradiční“ hodnoty a rozdělení genderových rolí, má násilnické sklony, vykazuje problematické sexuální chování, má „dvojí tvář“, chová se jako malé dítě, o které má být pečováno, a je neschopný převzít odpovědnost. Dále uvádí typologii násilných mužů. Prvním typem je kontrolor, který pokládá osobu ohroženou za svůj majetek, jež

je tu jen pro jeho potřebu. Druhým typem je obránce, míchající lásku a nenávisť. Obránce potřebuje oběť utvrdit v tom, že ona je ta neschopná, že ho nemůže opustit, jelikož on sám je na ní závislý. Třetím typem je validátor, potřebující posílit svůj mužský obraz, jelikož sám o sobě pochybuje. Osoba ohrožená je pro něj způsob, jak udržet svůj obraz silný. Čtvrtým typem je inkorporátor, který si potřebuje oběť přivlastnit a tím získat svou sebeúctu (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 70-79).

Charakteristika osoby násilné dle Voňkové a Spoustové je *„nízká sebeúcta a slabá funkce ega, nedostatečná kontrola impulsů, extrémní žárlivost, reakce na stres ..., užívání sexu jako agresivního činu sloužícímu ke zvýšení sebeúcty, víra v tradiční a patriarchální rodinu, lpění na zastaralých názorech na mužskou nadřazenost a nadvládu“* (Voňková, Spoustová 2088: 49-50).

Řehoř píše, že násilníci obvykle vykazují podobné charakteristické vlastnosti, a uvádí svůj výčet vlastností. První vlastností je dvojí vzorec chování. Před svědky se chová k partnerce trpělivě, pozorně a mile, v soukromí se mění na bezohledného a krutého člověka. Druhá charakteristika spočívá v dětství osoby násilné, které je ovlivněno domácím násilím a týráním. Nízké sebevědomí, snaha neustále kontrolovat, vychovávat a omezovat partnerku, jasně vymezené role a nevyjadřování citů patří k další charakteristice. Čtvrtá vlastnost je způsob řešení konfliktů v partnerství. Násilné projevy bagatelizuje, omlouvá a popírá, případně zdůvodňuje alkoholem, stresem, neúspěchem či provokací partnerky. Pátá charakteristika spočívá v závislosti na partnerce, agresor udělá cokoli, aby partnerka neodešla (srov. Řehoř 2004: 10-50).

Zvláštní formou domácího násilí je verbální násilí. Verbální agrese se začleňuje do psychické a emocionální formy domácího násilí. Charakteristika verbálního agresora je specifickou součástí charakteristiky osoby násilné. *„Verbální agresor může být: vznětlivý, házející vinu na svou partnerku za její projevy citů či jednání, nepředvídatelný, vzteklý, prudký, neakceptující partnerčiny pocity a názory, neschopný vyjádřit srdečnost či soucit, ovládající, tichý a nesdílný v soukromí nebo častěji náročný a vyhledávající spory, milý k ostatním, soutěživý vůči partnerce, mrzutý, žárlivý, okamžitě připravený se hádat či nadávat, kritický, manipulativní ...“* (Evans 2010: 30).

Harineková se zabývá vymezením charakteristiky rizikového muže. Pro Harinekovou je rizikový muž takový, který má tendence k násilí. Rizikovní jsou muži,

kteří mají poruchu osobnosti, muži bezohlední, egocentričtí, konfliktní, muži, kteří v dětství byli přítomni u domácího násilí. Muži se dle jejího soudu identifikují s otcem a stávají se sami násilníkem (srov. Harineková 2010: 48-64).

Faktor násilí v dětství muže zdůrazňuje i Buskotte. Násilí se rodí z násilí. Kdo v dětství viděl, jak otec bije matku, kdo byl v dětství sám bit, přenáší si určité vzorce chování do dospělosti, byť nechce (srov. Buskotte 2008: 67-69).

Na charakteristiku osoby násilné existují různé pohledy a názory, které se ale často prolínají. Některé vlastnosti se opakují, přesto se ale nemusí u osoby násilné objevit.

1.7.2 Osoba ohrožená

Ženy jsou přirozenými oběťmi domácího násilí. Předurčuje je k tomu tělesná konstituce, přirozená povaha, pojetí ženy v historii i společnosti. Domácí násilí může začít kdykoli, jak na začátku vztahu či v jeho průběhu, v partnerství i manželství. *„Žena si ovšem nevybírá násilného muže, na počátku vztahu muž obvykle zdůvodňuje potřebu kontrolovat ženu láskou, chce s ženou být stále, musí vědět, kde byla, protože ji miluje, později připojuje zastrašování a ponižování ženy“* (Gjuričová, Kocourková, Koutek 2000: 76). Oběť se ze začátku uklidňuje a ujišťuje nadějí, že to bylo pouze pro tentokrát, že se to nebude opakovat. Problém domácího násilí spočívá v jeho cyklickém charakteru.

Typologie oběti dle Střílkové a Fryštáka neexistuje. Existuje rozdělení typů obětí dle kritérií, jako je chování, životního stylu a jiných. Ale typická oběť domácího násilí neexistuje. Obětí domácího násilí se může stát kdokoli. (srov. Střílková, Fryšták 2009: 20-24). Podobné charakteristiky obětí domácího násilí jsou až po vypuknutí domácího násilí, kdy je žena ovlivňována a manipulována do určité role a určitého způsobu chování a jednání.

Určité charakteristiky ženy jako oběti domácího násilí uvádí Bednářová. Oběť domácího násilí se díky sociální izolaci, finanční závislosti, tlaku a jiným faktorům věří, že partner je silnější a lepší. Přejímá názor, že důvodem všech problémů je jen ona a její nevhodné chování, neschopnost a hysterické projevy. Tím pak dává násilné osobě do rukou právo na násilné chování a možnost rozhodovat o své osobě (srov. Bednářová a kol. 2009: 6-21).

Vavroňová ukazuje jeden z pohledů na ženu jako oběť domácího násilí. „*Chování týraných žen vykazuje určité znaky. Ženy jsou obvykle pasivní, zastrašené, neasertivní. Mají pocit viny, trpí depresemi, úzkostmi, sníženým sebevědomím*“ (Vavroňová 1999: 83).

„*Mnoho obětí se domnívá, že si za násilí mohou samy. Myslí si, že agresora rozčílilo něco, co udělaly. Nebo si prostě nic lepšího nezaslouží, protože jsou tak neschopné*“ (Conwayová 1997: 46).

Ševčík a Špatenková spolu s jinými autory poukazují na „dvojí tvář“ oběti domácího násilí. Žena světu nastavuje pozitivní, optimistickou tvář, přestože ve skutečnosti cítí hrůzu a hněv (Ševčík, Špatenková 2011: 91-95).

U charakteristiky osoby ohrožené domácím násilím a oběti domácího násilí je důležité zmínit pojem syndrom týrané ženy. Jedná se o syndrom, který lze vymezit jako „*soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížení schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí*“ (Střílková, Fryšták 2009: 21). Symptomy lze rozdělit do tří kategorií, kterými jsou naučená bezmocnost, sebezničující reakce a příznaky spadající pod posttraumatickou stresovou poruchu. Sebezničující reakce zahrnuje popírání viny útočníka, snaha o minimalizaci následků, popírání viktimizace a odmítání možnosti záchrany (srov. Střílková, Fryšták 2009: 21-22).

Oběť domácího násilí má své charakteristiky až po začátku samotného násilí. Do té doby se jedná o normální ženu, která se nevymyká normám společnosti. Specifické charakteristiky získává osoba ohrožená domácím násilím až po působení ničujících účinků domácího násilí.

1.8 Statistika domácího násilí v ČR

Buriánek uvádí tři hlavní zdroje informací o násilí mezi partnery, jsou to klinická data, oficiální statistiky a výzkumné studie. Soudí, že klinická data nejsou reprezentativní a vztahují se pouze na nejzávažnější případy, oficiální statistiky se omezují na případy, které byly ohlášeny policii nebo jiným orgánům, a výzkumná šetření potřebují rozsáhlý vzorek respondentů a problémem je i vysoká citlivost tématu (srov. Buriánek a kol. 2006: 15-20).

Dle Buriánka první výzkum zaměřený na oblast domácího násilí provedla agentura STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris v roce 2001. Výzkum *Bezpečnostní rizika 1999* zjišťoval povědomí, postoje a zkušenosti s problematikou domácího násilí. Jeho výsledkem byl mimo jiné zjištěn postoj vůči domácímu násilí, který poukazoval na výrazné zlehčování násilných projevů ze strany mužů (srov. Buriánek a kol. 2006: 15-20).

Dle Českého statistického úřadu je obětí domácího násilí z 90% žena (Český statistický úřad 2015).

V roce 2003 byl v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách proveden výzkum Sociologickým ústavem AV ČR a Filozofickou fakultou UK v Praze. Vzorek tvořilo 1980 respondentek starších 18 let. Bylo zjištěno, že 38% žen zažilo alespoň jednu z forem domácího násilí. Výsledky analýz poukázaly na vysokou míru viktimizace žen. Přímé násilné útoky se spojovaly s verbálním napadáním či ponižováním oběti. Jako nejčastější typy násilného chování se zařadilo kousání, kopání, facky, osahávání, tahání za vlasy a jiné (Persefona 2008-2014).

V roce 2012 bylo 3000 žen starších 18 let dotázáno v průzkumu, který zadala organizace proFem. Aktuální výsledky ukazují, že 40% žen se v průběhu života stalo obětí domácího násilí a v posledním roce to bylo 11% žen. Domácí násilí se spojovalo s chováním partnera, které spojuje fyzické a sexuální násilí s ponižováním, pronásledováním a ničením osobního majetku. U 57 % žen skončil incident v rámci domácího násilí fyzickým zraněním nebo vážnými psychickými problémy. Prevenci domácího násilí považuje 69% žen za nedostatečnou (proFem 2012).

1.9 Pomoc osobám ohroženým domácím násilím

I po ztrátě naděje na změnu partnera má žena stále mnoho důvodů, proč ve vztahu setrvat. Vliv mají kulturní a sociální hodnoty, zvláště tradiční ideologie, genderové stereotypy, strach „rozbit“ rodinu, ekonomická závislost, absence možnosti jiného bydlení či strach z partnerových hrozeb, které jsou často zaměřené na ohrožování zdraví ženy či dětí, případně vyhrožuje i svou sebevraždou (srov. Buriánek a kol. 2006: 25-27).

Situace osob žijících v domácím násilí je obtížná, dotčené osoby mají malou šanci pomoci si z tíživé situace sami vlastními silami. Potřebují obvykle pomoc nejen praktickou, ale i psychickou. Ševčík shrnuje, co vše by měla pomoc obětem zahrnovat. Je to materiální pomoc spočívající v zajištění bydlení a finančních prostředků, včetně zajištění péče o dítě. Psychická podpora se má uskutečňovat skrze poradenství nebo doprovázení, oběti domácího násilí se snaží zvýšit kompetentnost, sebeúctu a sebedůvěru. Oběť si musí napravit obraz a vnímání sebe sama. Neméně důležitá je právní pomoc při řešení majetkoprávních problémů a též sociálně-právní poradenství včetně podpora ze sociální sítě či řešení opatrovnictví dětí (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 131-162).

Dříve se, jak uvádí Ševčík, mohly oběti domácího násilí obrátit v případě potřeby specializovaného poradenství na neziskové organizace jako je Bílý kruh bezpečí, proFem, ROSA, Acorus. Posléze díky účinnému zákonu č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, fungují navazující sociální služby pro osoby ohrožené domácím násilím. Jedná se o intervenční centra. Intervenční centra jsou mimo soudy a policii ČR dalším pilířem působícím ve prospěch osoby ohrožené. Bez nich by systém ochrany osoby ohrožené nemohl fungovat jako celek. Nestačí zde existence právních úprav, je nutná intervence při následné péči o oběti domácího násilí. A tato povinnost leží na intervenčních centrech a jejich kvalifikovaných a odborně proškolených pracovníků z oblasti sociální práce, práva a psychologie. Většina intervenčních center je sdružena v Asociaci pracovníků intervenčních center ČR (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 131-162).

„Smyslem intervenčních center je pomoc osobám ohroženým domácím násilím při vyřešení jejich krizové situace a při návratu k běžnému životu. ... Jedná se zejména o socioterapeutické činnosti – prostřednictvím poradenství, krizové intervence, psychologické a emocionální podpory, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí ... pomoc při sepisování a podávání právních návrhů, pomoc při jednání s úřady, s poskytovateli jiných sociálních služeb a ostatními institucemi...“ (Ševčík, Špatenková 2011: 144-145). Tento úryvek výstižně popisuje pomoc, která se obětem domácího násilí a osobám ohroženým domácím násilím, poskytuje.

Intervenční centra jsou kvalitní pomocí pro zmíněnou cílovou skupinu. Velkou výhodou je i spolupráce v interdisciplinárních týmech. Intervenční centra spolupracují s Policií ČR, s justicí, s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) z důvodu přítomnosti dětí v rodině, kde se vyskytuje domácí násilí, a s dalšími institucemi jako jsou úřady, poradny, azylovými domy, komunitními centry, krizovými centry či telefonickými linkami důvěry. Interdisciplinární týmy vytváří a koordinuje koordinátor pro oblast domácího násilí na krajské úrovni, tedy pracovník intervenčního centra. Zmíněný pracovník si musí udržovat přehled ve všech možných formách a druzích pomoci pro osobu ohroženou. Cílem interdisciplinárních týmů je výměna informací, účinná spolupráce, diskuze nad případy, další vzdělávání pracovníků (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 131-162).

1.9.1 Druhy pomoci

Špatenkové a Koblíkové uvádí tři druhy pomoci osobě ohrožené a oběti domácího násilí, které se jí může a má dostat. Jedná se o krizovou intervenci, poradenství a terapii, svépomocné a podpůrné aktivity.

Krizová intervence je efektivní forma pomoci obětem domácího násilí, které zažívají krizové situace nejen kvůli násilí samotnému, ale i v souvislosti s nejistotou a zmatkem, jak vyřešit vzniklou situaci s partnerem. Krizová intervence je nutná ve fázi separace od násilné osoby. Pomoc oběti domácího násilí by měla krizovou intervencí začít, ale ne skončit.

Poradenství a terapie by optimálně měly navazovat na krizovou intervenci. Oběti domácího násilí se cítí nekompetentní, bezcenné a neschopné a v této fázi musí převzít otěže svého života. Je to pro ně těžké, a proto potřebují dlouhodobou pomoc. Díky opoře a motivaci se ujímají vlastního života. Nedirektivní, na osobu zaměřený přístup nabízí kladné přijetí, akceptaci, empatii a aktivní naslouchání.

Svépomocné a podpůrné aktivity slouží pro pozorování a učení se adaptivnímu chování osob, které bojují s podobnými problémy (srov. Ševčík, Špatenková 2011: 131-162).

2 Domácího násilí jako jednání proti vnější a vnitřní svobodě

Cílem druhé kapitoly je seznámit čtenáře s vybranými aspekty domácího násilí. Výběr aspektů, s nimiž se dále pracuje, je založen na zhodnocení relevantnosti forem násilí ve spojení s tématem svobody. Formy domácího násilí jsou uvedeny v předchozí kapitole. Jedná se o fyzické, sexuální, sociální, ekonomické, psychické a emocionální násilí.

Život ženy spočívá v jednotlivých všedních úkonech, které vykonává často bez většího uvažování, ale i s velkým rozmyslem. Život člověka, muže i ženy, je nutně spojen s možnostmi rozvíjet vlastní svobodu, proto je právě svoboda hlavním tématem této kapitoly. Jak uvádí kupříkladu Jankovský, aby se mohlo posuzovat morální jednání, musí existovat předpoklad svobody člověka (srov. Jankovský 2003: 37-39). Stěžejním tématem této kapitoly není ovšem lidská svoboda jako taková, ale souvislosti mezi domácím násilím a svobodou ženy. Jinak vyjádřeno, kapitola se zaměřuje na aspekty domácího násilí, které mají úzkou souvislost a vazbu na dva základní druhy svobody. Vybrané aspekty domácího násilí, kterými se dále kapitola zabývá, vycházejí ze spojení forem násilí a zvolených druhů svobody ženy jako hlediskem pro výběr.

Pojem svoboda má pro člověka velký význam, obsah se ale neustále mění. „*Skutečnost, že žijeme a jednáme svobodně, zakoušíme spíše v jasnosti činů, na nichž se tato svoboda ukazuje (...)*“ (Honoré 2008: 130). Sokol se snaží o ucelenější přehled chápání pojmu svoboda a následně vyjadřuje své pojetí. Uvádí, že již Nietzsche rozlišoval svobodu „od něčeho“ a „k něčemu“. Také kritizuje rozlišení „pozitivní a negativní svobody“ od Isaiaha Berlina a přiřazuje ho spíše k politické filosofii. Sokolova kritika spočívá v tom, že toto dělení je zaměřeno na člověka jako na izolovaného jednotlivce bez ohledu na okolnosti. Sokolovým cílem je vyjádřit jak, za jakých okolností a v jaké podobě se může svoboda ukázat. Rozeznává tak tři formy svobody:

- svoboda jako absence překážek,
- svoboda jako možnost volby,
- hra jako střet dvou svobod.

Sokol soudí, že první dvě formy mají svá omezení a až třetí forma *hra* odpovídá skutečnosti taková, jaká je. Pojetí svobody jako hry ukazuje, že člověk potřebuje další osoby, aby vše fungovalo. Dle tohoto pojetí se na svobodě musí neustále pracovat. „*Svoboda není nikdy dokonalá a musí se na ní neustále pracovat*“ (Sokol 2010: 55). Pojetí svobody jako hry dokládá důležitou okolnost a tou je, že spoluhráči potřebují pravidla, aby se hrálo spravedlivě (srov. Sokol 2010: 45-56). Což ve svém základu znamená, že svoboda člověka je ovlivněna i svobodou druhých.

Rozdělení svobody na „svobodu od“ a „svobodu k“ již bylo zmíněno. Fridrich Nietzsche chápal „svobodu od“ jako svobodu od nějakého omezení či zákazů a „svobodu k“ jako odvalu něco učinit nebo se nějak rozhodnout. Uvedené rozlišení se přibližuje k rozdělení svobody na vnější a vnitřní svobodu.

Na stránkách Stanford Encyclopedia of Philosophy je uvedeno také rozdělení svobody na negativní a pozitivní. Rozlišení spočívá v tom, že „negativní svoboda“ se chápe jako absence omezení, překážek či bariér a „pozitivní svoboda“ jako možnosti jednání (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2012). Spolu se „svobodou od“ a „svobodou k“ mají společné charakteristiky.

Diatka zdůrazňuje význam svobody ve vztahu k odpovědnosti člověka za svůj život i vše ostatní, co k němu náleží. Podle něj pouze svobodný člověk odpovídá za své rozhodnutí a jím určené skutky (srov. Diatka 2005: 13-16). Zde v práci se pachatel domácího násilí chápe jako svobodný člověk, který nese plnou zodpovědnost za své činy. Naopak osoba násilná ohrožuje či omezuje svobodu své oběti. V práci není zohledněna možnost, že pachatel může trpět nějakou duševní poruchou, přestože u některých pachatelů je to faktem. Zde se pracuje s předpokladem plně svéprávného a v tomto směru na svobodě neomezeného pachatele.

Dle Rothbarda je svoboda právo absolutního sebevlastnictví jakožto princip a morální zásada, která se aplikuje na každého člověka (srov. Rothbard 1998: 83-198). Problémem v jeho chápání svobody je princip absolutního sebevlastnictví. Člověk není ve svém bytí ani absolutně svobodný, co do vnitřní a vnější svobody, a ani absolutně autonomní. Vyplývá to z prostého faktu, že jedinec v mnoha ohledech závisí na druhých a musí respektovat jejich svobodu, což vyjadřuje obecný princip: svoboda jednoho je omezována svobodou druhého. Zároveň je člověk omezen na svobodě v rámci

přirodních zákonitostí, biologických, genetických nebo fyziologických determinací. Přesto to neznamená, že není svobodný v rozhodování a jednání.

Jako základní hlediska pro výběr aspektů domácího násilí jsou zvoleny vnější a vnitřní forma svobody. Důvodem je relevance, kterou mají právě v problematice domácího násilí.

- Vnější svoboda (tj. svoboda jednání). Ta souvisí především s fyzickými, sexuálními, sociálními a ekonomickými formami domácího násilí)
- Vnitřní svoboda (tj. svoboda rozhodování). Ta souvisí především s psychickými a emocionálními formami domácího násilí.

Vnější svoboda není jen „svobodou od“ (negativní), ale může být i „svobodu k“ (pozitivní). Totéž platí i u vnitřní svobody. Níže uveden náčrt stručné analýzy a naznačení základních souvislostí mezi aspekty domácího násilí, které jsou popsány v první kapitole, a zvolenými hledisky svobody, vnější a vnitřní formou. První je jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnější svobodu osobu ohrožené, a druhé je jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnitřní svobodu osoby ohrožené. Formy domácího násilí jsou rozděleny dle relevantnosti a vhodné příslušnosti k druhu svobody.

2.1 Jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnější svobodu osoby ohrožené

Vnější svobodou rozumí Kohák možnost jednat podle vlastní vůle. Zároveň říká, že člověk je díky tomu neustále bytostí svobodnou, byť může být tato svoboda někdy spoutaná. Čas, prostor a hmota jsou místem, kde se člověk jejich prostřednictvím může realizovat, a zároveň jsou ale i faktorem, který hraje roli v omezování svobody (srov. Kohák 2004: 86-87).

Vnější svoboda je též určena s tělesností člověka. Člověk je už sám o sobě limitován možnostmi svého těla. Pokud jsou omezeny možnosti pohybu samotného těla, je omezena jeho svoboda pohybu. Vnější svoboda je ovlivněna konáním osoby násilné v případech, kdy jí omezuje či ohrožuje.

Konkrétní jednání osoby násilné proti osobě ohrožené v rámci zásahu do vnější svobody se projevuje v hranicích definice fyzického, sexuálního, sociálního a ekonomického násilí. Tyto formy domácího násily byly zvoleny jako nejlépe ilustrující problém daného tématu v rámci jednoho druhu svobody. Spojením vybraných forem domácího násilí a hlediska vnější svobody lze demonstrovat jednání osoby násilné, které je škodlivé pro jinou osobu.

2.1.1 Vnější svoboda a fyzické násilí

V rámci fyzického násilí je ohrožena vnější svoboda skrze fyzické útoky na tělo oběti s cílem ublížit a zranit fyzickou část její bytosti a omezena volnost pohybu například skrze zamykání oběti a odnášení klíče nebo zakazování oběti opustit obydlí pod pohrůzkou fyzického násilí.

2.1.2 Vnější svoboda a sexuální násilí

V rámci sexuálního násilí je osobou násilnou ohrožena vnější svoboda osoby ohrožené díky pohrůzkám a hrozbám, kterými ji nutí k sexu či sexuálním praktikám navzdory odporu oběti. Omezení se uskutečňuje znásilněním, kdy je oběť proti své vůli nucena k něčemu, co nechce a její tělo je tak nedůstojně instrumentalizováno.

2.1.3 Vnější svoboda a sociální násilí

Vnější svoboda osoby ohrožené je v rámci sociálního násilí ohrožena sledováním telefonátů a pronásledováním a omezena přímými zákazy a jiným zabraňováním kontaktů s rodinou či sociálním okolím. Tato činnost je pro osobu ohroženou zvláště nebezpečné, jelikož osoba násilná tak znemožňuje budoucí možnosti hledání pomoci u okolí oběti. Oběť je totiž díky zásahům do vnější svobody v rámci sociálního násilí natolik odříznuta od jiných lidí, že v okamžiku, kdy potřebuje pomoc, může nastat až situace, kdy bude nedůvěryhodná a jejím potíží nebude dotyčná osoba věřit.

2.1.4 Vnější svoboda a ekonomické násilí

Vnější svoboda oběti je v rámci ekonomického násilí ohrožena znesnadňováním přístupu k financím a omezena absolutním zákazem chození do práce. Pokud nemá

osoba ohrožená přístup k finančním prostředkům, je její vnější svoboda značně snížena i z důvodu požadavků dnešní společnosti na možnost disponovat s peněžními prostředky. Osoba ohrožená díky ekonomickému násilí postrádá i kontakt s jinými lidmi, jejím kontaktem tak zůstává osoba násilná případně vlastní děti.

2.2 Jednání osoby násilné, které ohrožuje či omezuje vnitřní svobodu osoby ohrožené

Kohák definuje svobodu takto „*Svobodný jsem tehdy, když moje jednání určují důvody, které uznávám, ne příčiny, které by se mi jen přihodily*“ (Kohák 2004: 90). Takovou definici je možno použít pro vymezení vnitřní svobody. Uvedené důvody lze chápat jako schopnost výběru z možností, ne jako vnější podněty. Vnitřní svoboda je objektivně odlišná od vnější. Člověk může být spoután, uvězněn nebo omezen, ale z vnitřního hlediska je naprosto svobodný. A naopak může mít nesmírné možnosti pohybu, přesto však může být vnitřně svázán nějakými psychickými a mentálními bloky. Právě takové bloky se vytvářejí, když je žena vystavena domácímu násilí.

Vnitřní svobodu si většinou člověk představuje jako schopnost být vnitřně svůj. Philippe zdůrazňuje fakt, že vnitřní svoboda spočívá v schopnosti věřit, doufat a milovat (srov. Philippe 2004: 17). Mihulová a Svoboda zdůrazňují potřebu sebehodnocení a sebepoznání v rámci vnitřní svobody. Z úhlu, jakým člověk pozná sám sebe a jak se hodnotí, vidí svět kolem své osoby. Aby se osoba vyhnula zbytečnému trápení a úzkosti, je nutné, aby byla sama sebou tady a teď. Takové sebeuvědomění pak pomáhá k hodnocení situace, ve které je, a k hodnocení osob, které jsou kolem ní (srov. Mihulová, Svoboda 2003: 25-35).

Vnitřní svoboda je tedy z jednoho pohledu neovlivnitelná vnějším působením, pouze vnitřními činiteli. Zde se ale pracuje s předpokladem, že dlouhodobým působením vnějších podnětů, například domácího násilí s psychickými a emocionálními dopady, je vnitřní svoboda ohrožena či omezena právě takovým násilným chováním. Konkrétní jednání osoby násilné proti osobě ohrožené v rámci zásahu do vnitřní svobody se projevuje v hranicích definice psychického a emocionálního násilí.

2.2.1 Vnitřní svoboda a psychické a emocionální násilí

Psychické a emocionální násilí má obdobné dopady v podobě duševního utrpení, duševní úzkosti a bolesti, a proto jsou zde uvedeny dohromady. Obě formy násilí může osoba násilná provádět verbálně nebo neverbálně, případně i oběma způsoby. Neverbální útok na vnitřní svobodu se děje záměrným ničením osobních, milovaných a jiných věcí sentimentální hodnoty. Verbální útok zahrnuje slovní ponižování, hrubé chování, hanlivé oslovování nebo obviňování. Omezování vnitřní svobody v rámci verbálních útoků je v základu zapříčiněno soustavnými atakami ze strany osoby násilné, které jsou namířeny proti povaze a schopnostem partnerky. Ta pak přejímá názory a myšlenky osoby násilné, což posléze ohrožuje a omezuje vnitřní svět oběti, její vůli i naději a v konečném důsledku celou vnitřní svobodu ženy. Vnitřní svoboda jakožto možnost volby je v tomto případě potlačována až do té fáze, že se možnosti voleb pro ženu vytrácejí.

3 Normativní ideál

Aby bylo možné vybrané aspekty domácího násilí (tj. jednání zaměřené proti vnější a vnitřní svobodě ženy) nějakým způsobem zhodnotit, je nutné mít normativní vzor. Tato kapitola má za úkol seznámit čtenáře s ideály civilního a církevního manželství. Kapitola obsahuje náhled na vztah muže a ženy, na přípravu na manželství. Poté následuje část věnovaná manželství samotnému, jeho formám, způsobu uzavření a vším, co s tématem souvisí. Nakonec je uveden ideální stav, který má sloužit jako normativní morální ideál.

3.1 Vztah muže a ženy

Člověk je tvor společenský. Toto je věta, kterou zná každý člověk. Osamělá či jinak společensky izolovaná osoba trpí ze své samotné podstaty. Partnerství a poté rodina jsou řešením. Rodina je základ společnosti, je to její elementární část. Tradiční rodina je založena na společném svazku rodičů, který je právně posvěcen jako manželství. Manželství je vztahem muže a ženy. Vztah muže a ženy je základem společnosti a má své vlastní zákonitosti. Ve své podstatě je velice komplikovaný. Trvalé pouto mezi mužem a ženou je neustále vystavováno různým vnějším i vnitřním narušujícím vlivům.

Další známou větou je, že jsou ženy z Venuše a muži z Marsu. Toto tvrzení je podloženo odlišným vnitřním nastavením muže a ženy. Tradiční pojetí ženu chápe jako ochránkyni rodinného krbu a tradic. Muž je naopak vnímán jako lovec, někdo, kdo má za úkol obstarat potravu a ochránit bezpečnost rodiny. Již toto je významným rozdílem a může působit jako důrazné rozdělení rolí ve společnosti. Důležitá je také obecná protikladná charakteristika muže a ženy. Dle ní je muž logičtěji uvažující bytost, kdežto žena je ovládána svou emocionální složkou a klade důraz na intuici. Již v dřívějších dobách se toto pojetí negativně odrazilo na chápání ženy a tedy i jednání s ní. Žena byla méněcennější bytost než muž, bylo na ni pohlíženo jako na hříšnou bytost, která vykonala něco zlého a je trestána skrze biologické pochody svého těla. Jelikož byla chápána jako rozumově nedostatečná osoba, musela být v mužově područí, jelikož ten svůj rozum využívá řádně, jak uvádí ve svém historickém přehledu Kohák (srov. Kohák 1993: 32-62). Rozdíly mezi mužem a ženou z pohledu rovnocennosti byly v historii výrazné, v současné době se žena již takto nehodnotí.

Žena není muž a muž není žena, jsou od sebe příliš odlišní. Jejich pohled na sebe i svět je odlišný, ale svůj. Vidno je to i v hledání a hodnocení partnera, žena si představuje jiné ideální vlastnosti partnera než muž. Například Šmolka uvádí Kratochvílovu typologii mužských a ženských partnerských potřeb. Typologie se zabývá otázkami, po čem touží muži a po čem touží ženy, a stručně vysvětluje nároky jednoho partnera na druhého. Po čem muži touží, se dá vyjádřit ve čtyřech zkratkách – OSTA, NESTA, SEZA a UU. První zkratka OSTA znamená „obdiv stále“. Muž je ješitný a potřebuje, aby se mu dával najevo obdiv, aby ho žena chválila. Druhá zkratka NESTA znamená „nezatěžovat starostmi“. Muž se nemá zahrnovat přílišnými problémy, protože před nimi ze zásady uhýbá. Je tedy lepší, když naslouchání jen předstírá, a žena se pak rozhodne ve věci sama. Třetí je zkratka SEZA, která znamená „sex, kdy se mu zachce“. Muž sex chápe jako běžnou záležitost, dokonce jako něco, na co má nárok. Oproti ženskému pojetí sexu je takový pohled diametrálně odlišný. UU je zkratkou pro „uvařeno, uklizeno“. Muž se pro svůj dobrý pocit potřebuje cítit pohodlně. V ideálním případě by měl muž nějakým způsobem ocenit úsilí ženy, které ona vynakládá, aby se muž mohl cítit dobře. Po čem ženy touží, se dá také vyjádřit čtyřmi zkratkami – POPO, DUPO, VYCE a VYPO. Zkratka POPO v sobě obsahuje jednoduché „posedět a popovídat“. Ženy mají potřebu komunikace, chtějí si s partnerem vyměňovat názory, debatovat nebo si jen postěžovat. Muž takovou potřebu nemá, což může zapříčinit různé vztahové problémy. Druhá je zkratka DUPO, která v sobě zahrnuje „duševní porozumění“. Žena, kromě potřeby komunikace, má i potřebu sdílet své pocity a chce, aby muž vyjádřil pochopení. Třetí je zkratka VYCE. Tato zkratka znamená „vyjadřovat lásku celým životem“. Lásky si žena velice cení a potřebuje ji vnímat, nemusí slyšet vyznání lásky každý den, ale musí ji cítit z mužova jednání. Poslední zkratka zní VYPO. VYPO znamená „vycítit, co žena potřebuje“. Muž by se měl umět poučit ze zkušenosti. Pokud se v minulosti stalo něco, co se ženě nelíbilo nebo naopak líbilo, je logické, že se muž bude snažit prvnímu vyhybat a druhé přivolávat. Mužské a ženské potřeby se míjejí (srov. Šmolka 2004: 48-53).

Kromě zjevných fyzických rozdílů je pro muže a ženu typická ještě jedna věc. Je to již zmiňované rozlišení dle jejich rolí. V druhé polovině 20.ého století se hojně rozšířil fenomén genderu. Gender označuje rozdíly mezi mužem a ženou, které jsou podmíněny kulturou. Kultura a tlak společnosti působí na muže a ženu rozdílně, výsledkem jsou odlišnosti v chování, postojích, jednání či očekávání. Předpoklady společnosti, které se

vztahují k problematice genderu, přijímají lidé jako platné. Patrné jsou i rozdíly ve výchově dětí podle pohlaví. Výchova utváří v mladém člověku jeho budoucí identitu. Způsob, jakým je zacházeno s chlapcem, má za cíl, aby chlapec vyrostl v muže. Stejně tak je způsob výchovy dívky zacílen, aby se z ní stala žena podle společenských norem. Bílý uvádí, že se dítě učí mužskému nebo ženskému způsobu chování a jednání ztotožňováním se se vzorem jednoho z rodičů (Bílý 2005: 97-98).

3.1.1 Postřehy k výchově chlapců v Čechách

Muže necharakterizuje pouze genetický vzorec jeho DNA nebo anatomické rozdíly. Rozdílem jsou i psychické charakteristiky specifické pro muže, na něž má právě vliv i výchova, která je dána určitými vlivy a postupy rodičů. Šmolka uvádí čtyři fáze, které se při výchově chlapce objevují. První je nazvaná „hledá se táta“. V ní zdůrazňuje důležitost výběru otce po biologické, ale i po výchovné stránce. Dědičnost i osobnost otce mají velký vliv na další růst chlapce. Druhou fází je „je to kluk“, kde autor zdůrazňuje, že je důležité, aby si rodiče uvědomili, že mají a budou vychovávat chlapce. Třetí fází „správný chlapák“ lze charakterizovat mýty o muži shrnutým do vět jako jsou „chlapi nebrečí“ nebo „tohle chlap nedělá“. Šmolka zdůrazňuje, že tyto mýty jsou již přežité, leč jedna skutečnost je důležitá a to je: muž má být v něčem dobrý, umět se prosadit. To mu bude přínosem v budoucím životě. Výchova rodičů by neměla opomíjet důležitost přípravy syna pro soužití s budoucí partnerkou. Čtvrtá fáze je specifická tím, že se prolíná všemi ostatními. Jedná se o fázi „antikastrátní“. Otec má být pro syna vzorem, manželka by mu to měla umožnit. Šmolka kritizuje generaci mužů, která byla příliš ovlivňována ženskými vzory, otec v jejich raném životě málo figuroval. Matka by tedy neměla otce před synem nadměrně kritizovat (srov. Šmolka 2004: 98-100).

Výchova syna má velký dopad na jeho budoucí život. Vzory a vzorce chování, kterým byl jako dítě vystaven, si odnáší s sebou a všude a neustále ho provázejí. V rámci této práce je důležité, že již zde má počátek způsob, jakým zachází s partnerkou. Negativní vliv může mít škodlivé chování jeho otce k matce, ale také nevhodný způsob chování matky k otci. Interakce rodičů, byť i nevědomá, je pro dítě názornou ukázkou, z níž později čerpá sám. Chlapec si v průběhu celého dětství a později dospívání tvoří své postoje a názory vůči světu, lidem a hlavně ženám jako partnerkám.

Problém v životě muže nastává, pokud má potíže přijmout všechny své stránky osobnosti nebo je nedokáže pochopit. Muž může mít tendence upřednostnit ve svém prožívání a jednání svou mužskou stránku a ženskou stránku co nejvíce potlačit. „(...) muži se aktivně odmítají do žen vcířovat, aby se tím nezviklala jejich mužská identita. (...) zároveň se však snaží onu ženskou „animu“ nepozorovaným způsobem získat, ať již panstvím nad ženami, jejich vlastněním (...)“ (Poněšický 2006: 157). Uvedený úryvek má za cíl takové tendence demonstrovat. Upozorňuje na skutečnost, že někteří muži se nutně potřebují cítit mužně, tak se k ženě chovají nadřazeně a manipulativně.

3.1.2 Postřehy k výchově dívek v Čechách

Výchova dívky je dle Šmolky ještě složitější než výchova chlapce. Vystává zde totiž problém, čeho by chtěli rodiče dosáhnout svou výchovou a s tím spojený výběr způsobu výchovy. Požadavky kladené na ženu se v průběhu času mění a tak se i mění ideál ženy. Pro rodiče je zásadní, aby v dívce vybudovali pevný základ pro pozdější vývoj. Na dívku mají výrazný vliv vnější podněty, například v podobě vrstevnických skupin, kultury i norem chování. Místo fází popisuje Šmolka způsoby výchovy. Prvním je „výchova záměrná“, která má za úkol vytvořit základní návyky. Žádný z nich neformuje osobnost dívky. „Výchova bezděčná“ je další způsob výchovy uskutečňující se nápodobou. Matka je pro dívku vzor ženy a otec vzorem budoucího partnera. V lepším případě je matka vhodná pro užití jako vzor. Problémy nastávají, pokud to tak není. Dívka se pak chce co nejvíce odlišovat, nechce být jako její matka. Takový protest jí může proměnit v závislou a ustrašenou ženu nebo i ženu, která žije sama pro sebe. Otcovým úkolem je představit dívce, jak se chová správný muž a partner právě v interakcích s matkou. Posledním způsobem je „předávání modelů“. Cílem rodiny má být představit dětem model rodiny, který si poté nesou v sobě ve svém dospělém životě. Model má být pro dítě přijatelný a zároveň flexibilní, jelikož se v určitém okamžiku střetne s modelem partnera (srov. Šmolka 2004: 101-103).

Dívce, stejně jako chlapci, se vytváří pohled na partnera již v dětství, když sleduje chování a komunikaci u svých rodičů. Je to pro ně primární vzor. Problém vzniká, pokud tento vzor není vhodný. Poté z dítěte vyrůstá budoucí dospělý člověk, který má pokřivený pohled na společnost a osoby v ní. Záleží na pozdějších vlivech a jiných okolnostech, zda se toto poškozené hledisko uchopování vztahů napraví.

3.2 Příprava na manželství

Reinhard ve své knize zdůrazňuje význam přípravy na manželství. Uvádí, že je důležité, aby se pár, který chce uzavřít sňatek, společně na manželství připravil. Kromě uvědomění si složitosti vztahu a trvalosti budoucího soužití, to ale znamená i vyřízení nezbytností, které jsou nutné pro formální uzavření sňatku (srov. Reinhard 1990: 37-40). Chlumský popisuje možný způsob, jak se naplní představa partnerů, že manželství znamená naději a šťastný partnerský život, inspiruje se v Novém Zákoně. Žena je sice podřízena muži, ale ten má za úkol se o ni starat a milovat ji, jako by se staral sám o sebe a měl rád sám sebe. Což se ale v dnešní době může zdát již jako názor zastaralý, přesto podstata myšlenky má svůj kvalitní obsah. Muž by přeci své tělo nevystavoval nebezpečí a útrapám, proto to nemá dělat ani se svou manželkou. Dále Chlumský uvádí popis projevu lásky ve třech formách. Tyto projevy lásky jsou dávání, obětavost a trpělivost. Bez uvedených projevů nevidí možnost plného a šťastného manželství. Dávající láska spočívá v aktivní péči o rozvoj partnera, odpovědnosti za něj ale i jemu, vcit'ování se do něj, respektu a úctě k manželskému partnerovi. V obětavosti vidí ochotu sebezapření sebe a svých potřeb pro dobro druhého. Pasivní aktivita trpělivost, jak uvádí zvláštní označení Chlumský, je v manželství velmi potřebná. Manželství je stále přijímání a proměňování a trpělivost tak udržuje určitou stabilitu vztahu (srov. Chlumský 1993: 162-172). Poslední projev lásky je v rámci vztahu muže a ženy lehce problematický. Předpokládá se totiž, že se tento komponent lásky vyskytuje u obou partnerů a nejlépe ve stejné míře. V reálném světě je ale tento předpoklad či představa pouhým doufáním. Vždy je jeden z partnerů vybaven trpělivostí, případně i dáváním a obětavostí, vybaven více než druhý. V rámci domácího násilí to je žena, která je ve větší míře obdařena těmito vlastnostmi, a to i z pojetí ženy jako takové, která je více citově založena než muž a například trpělivost je u ní často vyžadována.

Plzák popisuje pohled na vztah muže a ženy spíše z medicínsko-psychologického hlediska. „*Současné liberálně párové rovnoprávné manželství vyžaduje od muže a ženy heroické až titánské vzepětí, aby byl přemožen řev sobeckých genů. (...) Proto ustavičně promýšlejme racionální účinné postupy, jak stabilizovat rovnoprávný liberální pár*“ (Plzák 2001: 217). Plzákovy rady, které jsou určeny pro páry, mají svou váhu. Pro obvyklé páry, nezátížené výskytem domácího násilí, jsou přínosné. Problémem manželského páru, kde se vyskytuje domácí násilí, je právě převládnutí sobeckých genů

u muže, potřeby kontrolovat a vládnout mocí nad ženou. *„Každá forma egoismu u muže nebo u ženy zatěžuje a ohrožuje manželství“* (Rozhodující krok 1991: 35).

Stává se, že partneři vstupují do manželství s různými představami a očekáváními. Mylnou myšlenku, že uzavřením manželství se stane v partnerovi a jeho chování nějaká změna oproti původnímu stavu, nepodporuje Opatrný. *„Přemýšlet o tom, jak předělám toho druhého, nemá žádný smysl, já musím přemýšlet o tom, co udělám sám se sebou“* (Opatrný 1994: 45). Tato myšlenka má jistě svou váhu, ale pouze v obvyklých konfliktech v manželství, které mohou být způsobeny nedostatečnou komunikací mezi partnery. Opatrný rozvádí úvahu pomocí vysvětlení pojmu konflikt. *„Konflikt je důsledkem buď střetu různých zájmů, nebo špatného zhodnocení situace. Toto se dá překlenout komunikací tak, že se alespoň vyjasní, proč konflikt vznikl, otevře cestu dalšímu jednání, kdy se ti lidé k sobě více přiblíží“* (Opatrný 1994: 46). V případě domácího násilí může žena sice usilovat o změnu sebe sama, ale pokud to nebude mít vliv na násilného muže, zbývá jí vlastně jen řešení, že bude hledat pomoc zvenčí.

Laun říká, že žena se má podřizovat muži, ale zároveň se má muž podřizovat ženě. Což je dnes myšlenka všeobecně přijímaná, souhlasí s ní i společnost. Podřizování se zde chápe jako chování dle zákonitostí lásky, kde jeden druhému naslouchá a přání druhého jsou pro něho důležitá. Laun se také věnuje nedorozuměním, která způsobila ženám v průběhu dějin různé těžkosti a utrpení. Píše, že neexistuje ospravedlnění pro jednání se ženou jako s otrokyní, muž nemá právo vlády nad ženou. Podřízenost ženy byla nepochopena a zneužívána pro sobecké potřeby muže (srov. Laun 1996: 29-33). U autora zaznívá jasný pohled na vztah muže a ženy jako na spojení dvou rovnocenných bytostí, které se mají milovat a vzájemně respektovat.

Přípravou na manželství se rozumí i správný výběr partnera. V knize se autoři snaží, bez většího zohlednění křesťanského hlediska, o objektivní pohled. Chtějí zdůraznit potřebu správné volby pro další společný život, která je uskutečňována skrze způsob „pokus - omyl“. Doporučují prožít vztah s více možnými partnery, aby si člověk byl opravdu jist, zda je to ten nebo ta správná. Manželství chápou jako konečnou a správnou volbu partnera pro život (srov. Zulehner, Baumgartner, Mühlek 1978: 19-20).

3.3 Manželství

Simajchl chápe manželství jako „(...) rozvinutí svobody v lásce, jako rozvinutí osobnosti v doplnění o vlastnosti druhého pohlaví, jako obohacení jedince v intimním spojení a nejbližšími bytostmi, které jsou pokrevní součástí vlastní osoby“ (Simajchl 1991: 39).

Ve Familiaris Consortio je uvedeno, že manželství je svazkem mezi mužem a ženou jakožto vyjádření společenství lásky mezi Bohem a lidmi. Manželská láska v sobě obsahuje univerzálně, zahrnující v sobě všechny rozměry lidské osoby, jež se v rámci tohoto spojení navzájem sobě darují (srov. Familiaris Consortio 1992: čl. 11-13).

Definicí manželství se zabývá také právo. Dle něj je manželství trvalý svazek muže a ženy, který vznikl dle ustanovení daných zákonem č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (Zákony pro lidi.cz 2010 - 2015). Nový občanský zákoník říká, že uzavření manželství je založeno na svobodném a úplném souhlasu ženy i muže, kteří chtějí uzavřít manželství. Obřad je slavnostní a veřejnou událostí (Nový občanský zákoník 2013). Vstup do manželství je velkým krokem v životě muže i ženy a měl by mít zachováno i svou vážnost a důstojnost. Uzavření manželství se musí řídit povinnými náležitostmi, aby bylo platné.

Hrušáková předkládá krátký pohled do historie uzavírání manželství. Dřívější zvyklostí bylo odevzdání nevěsty manželovi otcem nebo poručníkem a požehnání bylo provedeno před kostelem nebo u zádveří kostela. Až Tridentský koncil (1563) se zabýval úpravou účasti duchovního při vstupu snoubenců do manželství. Sňatek musel být uzavřen před knězem a svědky. Formálně potvrzená civilní neboli občanská forma sňatku se udála poprvé v Nizozemsku v roce 1580. V Německu se roku 1875 stal civilní sňatek povinný pro celou říši (srov. Hrušáková 2000b: 7-9).

Možnost výběru z obou forem uzavření sňatku byla možná až do 1. ledna 1950, kdy začal být platný zákon o právu rodinném. Tento zákon zrušil církevní formu sňatku a umožňoval uzavření manželství pouze před orgánem státu, místními národními výbory. V České republice jsou v současné době možné obě formy sňatku. Zákon č. 89/2012

Sb., občanského zákoníků, upravuje právní okolnosti kolem problematiky manželství (Zákony pro lidi.cz 2010 - 2015).

U obou forem uzavření manželství je princip stejný, uzavírají se svobodným a bezvýhradným prohlášením snoubenců, že spolu chtějí vstoupit do manželství. V okamžiku, kdy snoubenci před svědky vysloví „ano“, jsou manželi (Zákony pro lidi.cz 2010 - 2015).

Snoubenci jsou povinni před samotným uzavřením manželství prohlásit, že neví o žádných okolnostech, které by vyloučily uzavření manželství, znají zdravotní stav partnera, řešili úpravu majetkových vztahů, budoucí bydlení a zajištění rodin a jaké budou využívat po uzavření sňatku příjmení (srov. Hrušáková 2000: 15-38).

3.3.2 Civilní manželství

Pokud snoubenci projeví osobně vůli o vstup do manželství před orgánem veřejné moci v rámci obřadu, kterým se uzavírá manželství, jedná se o občanský neboli civilní sňatek. Civilní sňatek se může uzavřít v rámci kteréhokoli obecního úřadu, který je pověřen vedením matriky. Pokud obecní úřad není pověřen vedením matriky, může se zde manželství uzavřít, pokud u uvedeného obecního úřadu má minimálně jeden ze snoubenců trvalé bydliště. Přítomnost oddávajícího, matrikáře a dvou svědků je vyžadována při prohlášení o vstupu do manželství pronášené snoubenci. Před samotným obřadem je nutné, aby snoubenci doložili doklady, které je opravňují k uzavření manželství a dokládají jejich právní způsobilost. Předkládané doklady musí obsahovat nutné náležitosti veřejných listin. Civilní obřad je veden starostou, místostarostou, pověřeným členem zastupitelstva matričního úřadu nebo primátorem hlavního města Prahy (Portál veřejné správy 2014).

Dle § 670 se po uzavření občanského sňatku může uzavřít církevní sňatek bez právních následků (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Díky tomuto paragrafu je možné, aby se snoubenci vzali před světským orgánem a následně i před církevním.

Civilní manželství má v základu jednodušší náležitosti než má církevní uzavření manželství. Občanská forma manželství je veskrze formálním, přestože opravdu vážným a slavnostním, vstupem do společného života partnerů.

3.3.3 Církevní manželství

Církevní obřad upravuje Kodex církevních (kanonických) práv ve Statu VII § 1055-1165 Manželství v rámci církevních předpisů a norem. Kodex například říká: „*Kánon 1134: Z platného manželství vzniká mezi manželi svazek svou povahou trvalý a výlučný. Mimo to v křesťanském manželství jsou manželé zvláštní svátostí posilováni a jaksi konsekrováni k povinnostem a důstojnosti svého stavu. (...) Kánon 1135: Oba manželé mají stejné povinnosti a stejná práva v tom, co se týká společenství manželského života*“ (Kodex kanonického práva 1983). Aby mohli snoubenci uzavřít církevní formu sňatku, potřebují osvědčení vydané matričním úřadem, že jsou splněny zákonné podmínky pro uzavření manželství. Časová lhůta pro uzavření manželství je od vydání osvědčení šest měsíců. Manželství lze uzavřít jen před církví registrovanou v zákoně č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, jinak hrozí právní problém, manželství by nevzniklo. Orgán církve, u kterého snoubenci vstoupili do manželství, musí do tří pracovních dnů dodat matričnímu úřadu doklad o uzavření manželství (Zákony pro lidi.cz 2010 - 2015).

Církevní obřad je veden osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. (srov. Portál veřejné správy 2014). Dle § 670 nelze po uzavření církevního sňatku následně uzavřít sňatek občanský (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Manželství je úmluva, která vzniká z rozhodnutí dvou lidí, kteří se sobě navzájem odevzdávají i přijímají na celý život. Rozhodnutí musí být svobodné, jelikož jeho důsledkem má být společný život dvou lidí až do smrti. Manželství vzniká před Bohem, je tudíž pro věřící právní čin toho nejvyššího významu. Svatební obřad má své zákonitosti. Jednou z nich je i manželský slib. Zdůrazňuje se v něm svobodná vůle a upřímné rozhodnutí vedoucí k stvrzení závazku. Důraz je kladen na nerozlučnost a trvalost manželského svazku tak, aby si to snoubenci opravdu dobře zvažili. Spojení dvou lidí je záležitostí velkého významu, je to zároveň ocenění hodnoty partnera. Skrze manželství se vyjadřuje ta skutečnost, že on je ten, kterého chce mít vedle sebe. V rámci slibu je zmiňovaná i povinnost přijetí dětí a jejich výchovy dle Božího zákona. Člověk je zdrojem lidského života, dítě je dar a jako takový má být přijat. Manželský slib je vyjádřením ochoty přijmout partnera za všech okolností a ve všech případech (srov. Opatrný 1994: 61-66).

Po otázce „*Chcete si slíbit lásku, úctu a věrnost. Ptám se vás před církví a před Bohem: Zavazujete se k tomu opravdu na celý život?*“ pronášejí snoubenci: „*Já, (...), odevzdávám se tobě, (...), a přijímám tě za manžela, manželku. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím, a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi dopomáhá Bůh*“, aby stvrdili uzavření manželství (Snoubencům: 21-22).

Katolická církev zapovídá uzavírání sňatků v době adventní a postní. Jiné termíny jsou pro svatební obřad vhodné. Katolická církev neuznává rozvod manželství, pouze odloučení manželů. Druhé manželství je z hlediska církve možné, jen pokud první manželství bylo uzavřeno občanskou formou bez následujících náboženských obřadů (srov. Hrušáková 2000: 20-48).

Chápání manželství jako svátosti je stěžejním rozdílem mezi civilní a církevní formou sňatku. Snoubenci se rozhodli žít spolu za přizpůsobování se vůli Boha a svůj svazek chápou jako před Bohem nerozlučitelný. Manželství se v katolické církvi pojímá jako svátost, která je ustanovená Ježíšem Kristem. Je svátostí, jež znamená vzájemné připojení, spojení a darování sebe sama. Sňatek je smlouva, skrze kterou se snoubenci svobodně sebeodevzdávají jeden druhému před Bohem a církví. Zároveň je snoubencům tímto krokem udělena svátost manželství (srov. Chlumský 1993: 83-90). „*Svátost manželství zařazuje manžele do veřejného životního stavu v církvi*“ (Kompendium katechismu Katolické církve 2006: čl. 1612-1617). Svátost manželství je důvod k veřejné oslavě.

3.4 Ideální stav

Civilní i církevní manželství prezentují ideální morální předpoklady vztahu manželů. Civilní morální ideál vychází z tradičních norem, které vytvořila společnost v rámci svého vývoje. Základem jsou lidská práva, právní řád, práva a povinnosti vyvstávající manželům z dané skutečnosti, že jsou svoji. Církevní ideál vychází z textů Bible, kodexu církevního práva, papežských encyklik, kompendií a lidských práv.

3.4.1 Ideální stav z pohledu civilního manželství

Hodnoty společnosti vznikají zvnitřňováním tradic. Lidé v rámci hodnot a tradic dále působí a jednají (srov. Rotter 1997: 67-68). Na obecně přijatých hodnotách jsou založeny všeobecné normy společnosti. Společnost tak určuje, co má člověk očekávat od manželství, jaké naděje do něj má vkládat. Mravní normy společnosti jsou zaměřeny na důstojnost osoby, respekt a úctu mezi osobami, na osobní svobodu jedince v rámci svobod dalších osob. Lidská práva má každý člověk jako osoba. Matlary uvádí, že poválečné období bylo dobou, kdy se formovala a ratifikovala lidská práva. Všeobecná deklarace lidských práv Organizace spojených národů z roku 1948 je výsledkem procesu, který zahrnoval zkušenosti náboženství i různých regionů. Všechny pozdější dokumenty o lidských právech mají základ právě v tomto dokumentu. (srov. Matlary 2007: 67-87).

V České republice je hlavním dokumentem v oblasti lidských práv Listina základních lidských práv a svobod zakomponovaná v ústavním pořádku, nalézt lze ve sbírce zákonů č. 2/1993 Sb. V článku 8 jsou zakomponovaná práva na osobní svobodu. Na základě článku 10 má každý člověk právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména. Lidská práva jsou garantovaná Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Lidská práva jsou obsažena ve Všeobecné deklaraci lidských práv, která působí jako vzor pro další práci s lidskými právy (OSN Praha 2005).

Jak uvádí Komárková, jeden pohled na lidská práva je, že jsou založena na právech přirozených, druhé pojetí tento pohled popírá a vysvětluje, že lidská práva vytváří člověk sám. Autorka říká, že lidská práva jsou závazkem svobody, dávající lidskému jednání a činům skutečnou obsahovou hodnotu. Zároveň jsou ale lidská práva zneužitelným artiklem, jejich význam se dá manipulací přetvořit v prostředek sloužící sobeckým cílům (srov. Komárková 1997: 58-96).

Práva a povinnosti manželů mají morální charakter a jsou stejná pro muže i ženu. Mezi povinnosti se řadí povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně rozhodovat o záležitostech. Mezi práva patří právní rovnost manželů. Do roku 1950 byl muž ustanoven jako hlava rodiny Všeobecným

občanským zákoníkem z roku 1811. Na oba manžele se vztahuje právo na ochranu občanské cti a lidské důstojnosti a právo na soukromí (srov. Hrušáková 2000: 1-25).

Souhrnně řečeno, ideálem civilního manželství je vztah muže a ženy, který je založen na vzájemném respektu, zachování lidské důstojnosti a osobní svobody. Vše je podloženo právními nebo společenskými normami. Právní podklady jsou vymahatelné, ale u společenských mravních norem vymahatelnost schází.

Normativní morální ideál civilního manželství spočívá v předpokladu rovnosti muže a ženy, vzájemnému respektu a úctě, důstojnosti a svobodě osoby.

3.4.2 Ideální stav z pohledu církevního manželství

Církevní ideál je zde brán z pohledu katolického křesťanství. Tůma shrnuje křesťanství jako monoteistické náboženství, jehož zdrojem je Bible. Největší církví křesťanství je katolická církev (srov. Tůma 2011: 12- 15).

Důstojnost člověka je z katolického pohledu založena na pojetí člověka jako stvořeného k obrazu Božímu. „*Lidská osoba, obdařená duchovou a nesmrtelnou duší, rozumem a svobodnou vůlí, je zaměřena k Bohu a povolána se svou duší i tělem k věčné blaženosti*“ (Kompendum katechismu Katolické církve 2006: 107). Člověk a jeho důstojnost se v rámci křesťanství odvolává na texty Bible a její učení.

Dle Frydrychové je křesťanským úkolem muže zodpovědná vedoucí úloha v poslání zjevení slávy Božích synů. Měl by být rozhodný, spravedlivý, udatný a vzdělaný. Žena je druhou částí obrazu Boha, jejím úkolem je mateřství. Spojením obou vzniká manželství, v němž se muž stará o ženu, miluje ji, váží si jí a prokazuje jí úctu. Žena pomáhá muži (srov. Frydrychová 1992: 18-25). Frydrychová uvádí pojetí, se kterým lze v současné době dosti polemizovat. Žena je totiž představena jen jako dokončení muže, což je jistě důležitý úkol, ale dnes již tento postoj ženám nestačí. Žena požaduje stejná práva jako má muž a role představená Frydrychovou není pro ni dostatečná.

Katolická církev přijímá Všeobecnou deklaraci lidských práv, jelikož souhlasí s uznáním lidské hodnoty. Lidská práva potvrzuje prostřednictvím evangelií. La Chapelle uvádí, že Všeobecná deklarace byla výslovně pozitivně přijata v encyklice

Pacem in terris jako dědictví humanity. Přesvědčení společnosti o hodnotě důstojnosti a hodnotě lidské osoby stojí za důraznou obhajobu. Člověk si uvědomuje svou přirozenou důstojnost, tato individuální důstojnost je natolik cenná, že jí musí podložit mravními požadavky (srov. La Chapelle 1973: 145-173). Hodnota lidských práv a lidská důstojnost je dnes uznávána a prosazována jako charakteristika, kterou člověk získal od Boha Stvořitele. Zdrojem lidských práv je člověk sám, tato práva jsou nezczizitelná. K člověku jako nositeli lidských práv se pojí i povinnost, tou je povinnost uznávat lidská práva u druhých lidí (srov. Kompendium sociální nauky církve 2008: 105-111).

Kompendium sociální nauky církve uvádí, že lidé si jsou rovni v důstojnosti. Postoj vychází z učení Ježíše Krista, které říká, že všechny lidské osoby jsou si v důstojnosti rovni. Což znamená, že to platí i pro ženu a muže. Manželství je vysvětlováno jako jednota dvou čili vztahová dvojjednotost, která má základy v logice lásky a solidarity (srov. Kompendium sociální nauky církve 2008: 100-102).

Rotter uvádí, že křesťan by řekl, že „*hodnota lidského života se nevyčerpá schopností užívat života a něco dokázat v materiální oblasti*“ (Rotter 1999: 27). Rotter s tímto hlediskem lidské důstojnosti souhlasí. Soudí, že každý lidský život má svou důstojnost a tedy nezaměnitelnou hodnotu.

Morální ideál katolického manželství je v první řadě založen na učení Bible. Zde vychází ze skutečnosti, že se bytí člověka odvozuje od obrazu Boha a muž a ženy mají své specifické úkoly a existují předpoklady morálního jednání. Katolická církev kromě morálních požadavků, které vycházejí z náboženských textů, uznává i Všeobecnou deklaraci lidských práv a svobod a tím potvrzuje její platnost i v náboženské sféře. V rámci morálního ideálu se uplatňuje pojetí rovnosti v důstojnosti, respektu, úcty a svobody člověka, která je tu ale dána od Boha jakožto průvodce a garanta ideálu manželství. Vztah muže a ženy spojených manželstvím je brán jako naplnění jejich životů, aby naplňovali Boží plodnou lásku.

Normativním morálním ideálem katolického manželství je předpoklad rovnosti v důstojnosti, právech, svobodě a odpovědnosti příslušející lidské osobě a úcta k tomu samému u druhého manžela ve vztahu ženy a muže.

3.5 Porovnání

Morální ideál civilního a morální ideál církevního (katolického) manželství se veskrze shodují ve všech důležitých aspektech. Znění morálního manželství by mohlo být uvedeno jako vztah muže a ženy, kde muž respektuje ženu a ona jeho a oba k sobě navzájem chovají úctu. Oba partneři jsou si rovni ve své důstojnosti i v jiných lidských právech daných člověku obecně. Jedním z práv je i svoboda. Svobodou je považována zároveň svoboda vnější i svoboda vnitřní, obě patří k životu člověka a bez nich by nemohl být osobou, která se může rozhodovat a jednat. Vztah dvou lidí je založen na vzájemné důvěře a ochotě si pomoci v běžných, ale i náročných situacích.

Rozdíl morálního ideálu civilního a církevního manželství spočívá v původu zdůvodnění důstojnosti, rovnosti, nutnosti respektu a úcty a potřeby osobní svobody.

Civilní forma uzavírání manželství vychází z právních podkladů, které osobě zaručují zmíněná práva, a z obecně přijímaných společenských norem. Vztah muže a ženy se posuzuje z hlediska, které je ovlivněno dnešní dobou. Muž i žena mají stejná práva a povinnosti, nahlíží se na ně stejně. Muž, potažmo žena, má partnera respektovat v jeho celistvé osobnosti, důstojnosti a svobodě.

Církevní katolická forma vychází z učení Bible, učitelského úřadu (tzv. magisteria), kodexu církevního práva a jiných církevních dokumentů. Zdůrazňují nutnost rovnosti ženy a muže. Oba jsou si tedy rovni jak v důstojnosti, hodnotě osoby i osobní svobodě. Katolická církev pozitivně přijímá Všeobecnou deklaraci lidských práv a potvrzuje její obsah. Spojení muže a ženy v manželství je chtěné. Jejich práva a povinnosti stejné.

Jelikož jsou si oba morální ideály manželství natolik podobné, v další části práce se často bude hovořit jako o jednom morálním ideálu manželství.

4 Deformace a etické zhodnocení

Obsah čtvrté kapitoly vychází z vybraných aspektů domácího násilí (tj. z jednání osoby násilné, které ohrožuje vnější a vnitřní svobodu ženy). Jedná se o morálně deformované jednání, které je zde je konfrontováno s ideálem obecně platným pro civilní a církevní manželství, zároveň je nastíněn možný postup řešení. Poslední část kapitoly je věnována hodnocení deformace vztahu muže a ženy z pohledu vybraných etických teorií a etických principů.

4.1 Vybrané aspekty domácího násilí ve vztahu muže a ženy

Vztah muže a ženy má být propojení dvou osob, které vzájemně respektují své osobnosti, důstojnost, svobody. Potvrzením takového vztahu pak je uzavření manželství jednou z uvedených forem. V rámci vztahu se ale mohou vyskytnout problémy. Jedním takovým problémem je i domácí násilí. Poněšický vnímá původ zla, nepřátelství a násilí v neschopnosti trpět, což se poté projeví i v neschopnosti navazovat a udržovat hluboké mezilidské vztahy (srov. Poněšický 2006: 66). Tento postoj k násilí, potažmo i tomu domácímu, stojí za pozornost (zde se mu ale věnovat nebudu). Člověk nechce trpět, ale lze říci, že i přesto stále disponuje schopností trpět, tím se ale Poněšický nezabývá.

Ve druhé kapitole práce byly analyzované dva aspekty domácího násilí: - fyzické, sexuální, sociální a ekonomické formy domácího násilí ohrožující vnější svobodu a psychické a emocionální formy domácího násilí ohrožující vnitřní svobodu. Osobou ohroženou je žena a osobou násilnou je muž.

Ohrožení či omezení vnější svobody je pojato jako zásah do osobní roviny tělesnosti ženy, ženě je znemožněno jednat tak, jak by jinak mohla. Jakákoli ze čtyř uvedených forem násilí nerespektuje vnější svobodu ženy danou lidskými právy, zákony a normami společnosti. Žena je omezena na svobodě pohybu, kontaktech s okolím, svobodě disponovat s financemi. Některé násilníkovy jednání, hlavně sexuální násilí, má za následek nedůstojnou instrumentalizaci ženy.

Ohrožení či omezení vnitřní svobody je chápáno jako zásah do rozmanitosti vnitřního světa oběti a do svobody rozhodovat se dle svých možností a schopností. Díky vlivu psychické a emocionální formy násilí je v ženě vyvolávána představa, že sama

není schopná se rozhodovat a její možnosti volby se vytrácejí. Vlivem manipulativního či ponižujícího jednání pachatele je osobnost a vůle oběti natolik potlačena, že jsou možnosti její vnitřní svobody velice omezené. Oběť je také více citlivá na další manipulace násilníka.

Omezování vnější a vnitřní svobody představuje pachatelovu zbraň proti oběti. Díky tomu je oběť závislá na něm a jeho rozhodnutích. Přesto ale osoba násilná přisuzuje případné neúspěchy či nezdary oběti domácího násilí, což vyvolá další vlnu násilného jednání. Ve velmi pokročilé fázi domácího násilí si oběť již neuvědomuje, že nic z toho, z čeho ji osoba násilná obviňuje, není její vina. Přesto to tak ale vnitřně pociťuje a pachateli se omlouvá.

4.2 Deformace v konfrontaci s ideálem

Bílý zdůrazňuje, že je nemorálním činem, i když pouze jeden z manželů neplní slib, kterým se dobrovolně zavázali při uzavření manželství (srov. Bílý 2005: 91-92). Jestliže jeden z partnerů dobrovolně souhlasí s manželskými sliby, zároveň přijímá i společenské normy, které se vážou ke vztahu muže a ženy spojených manželstvím. Tento postoj podtrhuje morální ideál civilního manželství. Jakékoli porušení morálního ideálu civilní formy manželství má za následek jeho deformaci. Vybrané aspekty domácího násilí, tedy jednání proti vnější a vnitřní svobodě, jsou výrazným porušením morálního ideálu, což je také ze strany společnosti, jejích norem i zákonů důrazně odsuzováno.

Morální ideál civilního manželství je zakotven ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Ústavě České republiky, v zákonech a společenských normách. Ani v jednom z uvedeného neexistuje žádný náznak schválení nebo povolení domácího násilí na ženě, což znamená, že ani jeden z pramenů nepodporuje omezování vnější či vnitřní svobody. Pohled společnosti, který vychází z obecně platných norem a přijatých zákonů, je vůči omezování obou forem svobody odsuzující. Současná společnost na základě zákonů a norem předpokládá, že oba partneři, muž i žena, jsou si rovni ve všech aspektech člověka jako osoby. Jakékoli ataky vůči osobě, i uvedené omezování vnější a vnitřní svobody, je bráno jako porušení jejích práv.

Deformace morálního ideálu církevního manželství jsou též odsuzovány. „(...) *Bůh zaručuje a ustanovuje objektivní morální řád, který je potřebný pro etickou orientaci nás samých způsobem, který transcenduje kulturně podmíněné normy či individuální názor jedince*“ (Volný 2008: 44). Tento úryvek naplno vystihuje pohled na zmíněnou deformaci vztahu muže a ženy. Bůh určuje morální normy, které se mají v církevním manželství dodržovat. Normy jsou známy díky textům Bible a její přetlumočením skrze encykliky a jiné učení, které je směřováno věřícím i nevěřícím. Zároveň je katolickou církví kladně přijata Všeobecná deklarace lidských práv. Pojetí vztahu muže a ženy morálním ideálem církevního manželství je takové, že muž i žena jsou si rovni v důstojnosti a svobodách. Rozdílnost je pouze v úkolech muže jako ochránce a ženy jako matky.

Omezování vnější i vnitřní svobody není nikde v morálních normách církevního manželství povoleno ani schváleno, což tedy znamená, že je to jejich porušení. Církev neschvaluje násilí páchané na ženách v rodině ani na veřejnosti. Žena stejně jako muž je obrazem Božím a takové zacházení není pro ni vhodné. Možnosti vnější i vnitřní svobody jsou vlastní každému člověku, neexistuje důvod pro jejich nerespektování. „(...) *normou hodnocení a jednání je důstojnost lidské osoby, která v sobě obsahuje respektování a podporování všech osobních a sociálních práv tkvících v její přirozenosti*“ (Sociální nauka církve 1991: 50). Uvedený úryvek naprosto podtrhuje význam celé myšlenky.

Souhrnně řečeno, morální ideál civilního i církevního manželství je zásadně proti uvedeným aspektům domácího násilí, které porušují vnější i vnitřní svobodu ženy. Zmíněné deformace vztahu muže a ženy neodpovídají ani morálním normám církve, společnosti, ani zákonům a dokumentům o nezcizitelnosti lidských práv.

4.2.1 Řešení deformace ve vztahu muže a ženy

„Zanikne-li v manželství zdvořilost a začne-li se hovořit jazykem chátřů, lůzy, ožralů a kriminálků, nelze manželství nějakým výrazným způsobem zkvalitnit“ (Plzák 2001: 60). Plzák hovoří o situaci, která může nastat v manželství bez domácího násilí, přesto jeho postoj lze považovat za negativní vůči domácímu násilí. Náprava manželství, kde se domácí násilí opravdu vyskytuje, je obtížná ne-li v některých případech nemožná věc.

Partner, který je pachatelem a uzná, že není vše v pořádku, má možnost nápravy pomocí terapeutických programů, které jsou zaměřeny na změnu chování pachatele domácího násilí vůči jeho oběti. Například existuje program Diakonie ČCE pro násilné osoby, jehož cílem je pomoci osobě násilné ke změně chování, řešení problémů nenásilnou cestou a zlepšení komunikace (Diakonie ČCE 2015). Jinou možností je využít speciálního poradenství, které poskytuje Liga otevřených mužů, patron v České republice celosvětové kampaně proti násilí na ženách Bílá stužka. Cílem Ligy není výbuchy násilí zakazovat, ale naučit se s ním pracovat, pokusit se ho celkově kultivovat a obsáhnout. Násilí je zde chápáno jako násilí všeobecně (Liga otevřených mužů 2015). Jednou z možností, jak ukončit domácí násilí je tedy náprava osoby násilné a změna jeho chování. Zároveň s terapií pachatele musí probíhat terapie či jiná práce s osobou ohroženou.

Pokud pachatel neuzná, že existuje nějaký problém v manželském soužití nebo nechce vzniklou situaci řešit, je nutné, aby oběť domácího násilí konala sama. Má možnost využít služeb Intervenčního centra, azylových domů či poraden poskytujících terapeutickou pomoc a samozřejmě existuje možnost pomoci ze strany Policie České republiky. Důležitým faktorem v pomoci osobě ohrožené je podpora rodiny a přátel. Pokud ta chybí a situace, ve které se oběť domácího násilí zlehčovává či popírána, oběti nezbyvá nic jiného, než se obrátit na orgány a jiné služby pomoci. Radikálnějším řešením v těžších případech je přesun do domu s utajenou adresou a udání pachatele na Policii ČR, kde se dále zabývají šetřením trestného činu. Řešením je také podání žádosti o rozvod manželství. Což je problémem u církevní formy manželství. Církevní manželství se řídí Kodexem kanonického práva, které zde umožňuje odluku manželů, to znamená, že umožňuje, aby žili odděleně. V případě vážného ohrožení těla nebo duše partnera nebo dětí je to důvod k odloučení, z moci dekretu místního ordináře nebo vlastním rozhodnutí (Kodex kanonického práva 2015).

4.3 Etické hodnocení deformace

Bílý píše, že: „*Osobou se člověk rodí, ale osobností se stává (...) uchovává si svou svébytnost, ale také obohacuje a prohlubuje poznáváním, volbou a uskutečňováním hodnot*“ (Bílý 2005: 65). Osoba a posléze osobnost je účastna na všech úrovních jednání, chování a praxe. Jednání je neoddelitelnou součástí lidského života. Každý

člověk musí nějak konat, když prochází svým životem. Lidé se obvykle snaží žít dobře a správně a jak píše Thompson, pro porozumění etice potřebuje člověk svobodu k jednání a je nutné, aby převzal odpovědnost za své jednání (srov. Thompson 2004: 32). K postoji o jednání člověka se vyjadřuje i Rotter. „*Kdo jedná podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, jedná s vědomím odpovědnosti, s dobrou vůlí, a také mravně dobře*“ (Rotter 199: 13). Rotter říká, že člověk, který se rozhoduje podle svého nejlepšího úmyslu, nemůže konat špatně. Problémem ale je, že „*čisté svědomí nezaručuje věcnou správnost jednání*“ (Rotter 1999: 15).

„*(...) jednání (je) podstatnou určeností člověka, způsob, jakým existuje a pohybuje se ve světě, činnost, kterou se seberealizuje a zároveň zpředměňuje, tzn. vytváří nové okolnosti svého života*“ (Dorotíková 2005: 13). Tento náhled na jednání člověka má v sobě předpoklad, že lidský postoj je přetvářející. Přetváří totiž okolní skutečnost svými činy. Jak uvádí Dorotíková, činy mají základ v ideálních morálních hodnotách, ale záleží na člověku, zda se jimi bude řídit či nikoli. Pokud ano, z ideální morální hodnoty se stává reálná morální hodnotou, která je uskutečněna konkrétním jednáním. Lze říci, že ve skutečném světě člověk koná mezi ideálním dobrem a absolutním zlem a pohybuje se právě mezi těmito póly. Snahou člověka je směřovat k ideálnímu dobru, svému cíli všeho snažení (srov. Dorotíková 2005: 33-47).

Mravnost, podle Jankovského, je založena na rozumové stránce, ale též na stránce emocionální. Člověk jedná mravně tehdy, když jedná na základě svědomí (srov. Jankovský 2003: 28-37). Pro daného člověka může být čin správný, ale všeobecné normy a postoje k danému problému mohou být odlišné, nemůže se tedy vše posuzovat jen podle svědomí. Etické zásady se utvářejí podle hodnot dané společnosti. S čímž souhlasí i Honoré, který uvádí, že mravnost činů osoby není udávána dle jejího svědomí, musí se dát do kontextu společnosti, jelikož člověk neexistuje sám o sobě, nýbrž žije s druhými (srov. Honoré 2008: 143).

Muchová se zabývá vymezením oblasti, kdy je možné mluvit o morálce: „*Abychom jednání člověka mohli považovat za mravně významné, musí v něm jít současně o tři věci: Lidské chování: týká se jedné nebo více osob. Racionální myšlení: týká se situace, ve které člověk může rozumově uvažovat o důsledcích možného průběhu událostí. Člověk má dostatečnou míru svobody: aby mohl rozhodnout o směru dalšího vývoje událostí*“ (Muchová 2011: 56-57). Všechny zmíněné aspekty se nacházejí i při domácím

násilí, kdy pachatel působí proti vnější a vnitřní svobodě své oběti. Jeho jednání je namířeno proti jiné osobě, dostatečně rozumí svému konání i jeho důsledkům a je svobodný, aby mohl učinit rozhodnutí, co a jak konat.

Etické normy, píše Diatka, mají podobu, která člověku něco přikazuje nebo zakazuje. Dokonce u Kanta poukazuje na jeho kategorický imperativ, který předpokládá, že člověk má povinnost nebo závazek k dobru (srov. Diatka 2005: 73-82). Etické normy dávají člověku vzor správného a dobrého, člověk se dle nich snaží jednat. Jejich vzor má pro něj imperativní charakter. Někdo by mohl namítnout, že díky tomu je člověk jako osoba nesvobodný, ale právě etické normy umožňují udržení lidské svobody. Etická norma představuje určitý vzor správného jednání osob ve společnosti, čímž člověku poskytuje možnost doufat, že se tím vzorem budou řídit i jiní než jen on sám. Tím vzniká pocit svobody u něj i jiných, ze stejného či podobného hlediska.

Morálními a mravními zásadami se zabývá etika. „*Etikou rozumíme vědeckou disciplínu, jejímž předmětem jsou správná pravidla (normy) lidského jednání neboli lidské praxe*“ (Anzenbacher 2004: 9). Anzenbacher chápe lidi jako mravní bytosti a praxi jako mravně relevantní skutečnost. Rozlišuje aplikovanou etiku na dvě etické perspektivy, pro potřeby práce je využíváno etiky individuální. Individuální etika se zabývá praxí tam, kde se jednání přičítá jednotlivým osobám a vztahuje se k osobní odpovědnosti. Jednání člověka existuje v rámci sociální interakce (srov. Anzenbacher 2004: 9-15).

Thompson rozlišuje tři základní přístupy, kritériem jsou etické teorie. První je nekognitivní přístup, který tvrdí, že mravní jednání je vyjádřením vlastních emocí, pocitů a preferencí daného člověka. Tento přístup se nezabývá hodnotami či principy, pouze přáními osoby. Druhý je přístup relativistický, který říká, že se nedá nic zobecnovat v mravních pravidlech, jelikož je každá situace jedinečná. Třetí přístup je nazýván absolutistický, snaží se vytvořit univerzálně použitelné principy, které určí, co je správné či dobré a co už ne. Právě třetím přístupem se lidé nejvíce zabývají. Vychází z něj racionalistická etika, etika na základě Božího zákona, etika ctností, konsekvencialistická etika s utilitarismem nebo etika na základě společenské smlouvy mezi lidmi (srov. Thompson 2005: 19-20). Poslední přístup lze nazvat také objektivistický, tato pozice vychází z předpokladu, že existuje objektivní rozdíl mezi morálním dobrem a zlem.

Bílý dělí dějiny etiky na dva systémy. Systémy se odlišují pojetím smyslu života a mravních názorů. První skupinou jsou etičtí aprioristé, kteří hlásají etiku autonomní. Ti (například Platón, Descartes, Kant, Spinoza nebo Hegel) tvrdí, že člověk vlastní apriorní hlas svědomí, který je stvořen na základě hodnot lidstva jako celku. Hodnoty mají původ v božském. Druhá skupina etické principy považuje za dané a převládá u ní empirické hledisko, hlásá etiku heteronomní. Tvůrcem a nositelem etických zásad a principů je člověk, jsou tedy aposteriorní. Například u Aristotela, Huma a francouzských osvícenců je zdrojem mravnosti člověk (srov. Bílý 2005: 25-29). Důležitým aspektem etického konání je dle Bílého náboženství, které prostupuje všemi aspekty života. Dle jeho názoru má i morálka člověka nevěřícího také původ v náboženství (srov. Bílý 2005: 33).

Poněšický uvádí pět typů etických teorií. První je vztahová etika, která staví na zákazu působení škody jednoho druhému, zákazu ohrožení bezpečnosti a na společenství osob. Druhá je etika síly založená na principu hodnoty hrdosti a cti, kde vzorem je antika. Třetí je křesťanská etika, která se vyznačuje udržetím harmonie ve všech případech. Čtvrtá je etika pravé lásky, u které se zdůrazňuje hloubka vztahu, vzájemnost, zralá závislost a princip reality. Poslední etiku navrhuje sám Poněšický, jelikož se domnívá, že je nutná etika „nové skromnosti“ s důrazem na vztah. Poslední zmiňovaná etika je pokusem o vytvoření etiky, která se dokáže uplatnit i v dnešní době (srov. Poněšický 2006: 69-82). Poněšického etika pravé lásky je nápadně podobná definici situační etiky, jak ji uvádí Thompson (srov. Thompson 2004: 137-141).

Kohák se zaměřuje na etiku z pohledu společnosti. *„Etika se zabývá pravidly společenského obcování a je podstatně neproblematická: v průběhu tisíciletí se lidstvo naučilo, čeho je třeba, aby lidé mohli společně žít v míru a spokojenosti, i když se touto vědomostí často neřídí. Lidé vědí (a grosso modo i souhlasí), co je v lidském obcování dobré a zlé. (...)“* (Kohák 1993: 32). Poněšický naopak zdůrazňuje problematiku etických norem v současné společnosti. Poněšický kritizuje libovůli, flexibilitu a nezávaznost současných etických norem (srov. Poněšický 2006: 77). Relativismus norem je častým důvodem diskuze vedeným kolem etických norem. Soudí se, že normy jsou platné jen v tom prostředí, kde se vytvořily a byly všeobecně akceptované.

Gluchman uvádí tři autory, kteří se zabývali koncepcemi morálky. Prvním je John Rawls, který vyčlenil tři typy morálky a to morálku autorit, skupinovou morálku,

morálku principů. Morálka autorit je nejčastější v dětství, kdy je hlavní příkaz rodičů jako autority, která udává normy a pravidla morálky. Skupinová morálka se řídí morálními pravidly danými rozumem a je určena dle postavení osoby ve skupině. Poslední morálka principů je nejvyšší z uvedených, je založena na smyslu pro právo a spravedlnost. Druhým autorem je Erich Fromm. Fromm dělí morálku na dva typy, na autoritativní a humanistickou. Autoritativní morálka je dána iracionální autoritou, která člověku samému brání určit, co je zlo a co je dobro. Humanistická morálka se zakládá na předpokladu, že dobré je to, co je dobré pro život člověka. Na principu poznání jsou normy stanoveny. William Lillie vymežil tři typy morálky, kterými jsou morálka instinktu, morálka zvyku a morálka svědomí. Lillie považuje morálku instinktu jako předmorální fázi člověka. Zvyková morálka je založena na nápodobě, kdy člověk napodobuje chování ostatních, kteří dodržují normy dané společností. Posledním typem je morálka svědomí, u které člověk sám volí principy jednání a hledá odůvodnění svého konání (srov. Gluchman 1997: 95-98).

Níže jsou uvedeny některé etické teorie a principy. Nejdříve jsou krátce představeny a následně je uveden pokus o etické hodnocení vybraných aspektů domácího násilí a morálního ideálu civilního a církevního manželství z jejich hlediska.

4.3.1 Zlaté pravidlo

Zlaté pravidlo je jednou z nejstarších a nejrozšířenějších zásad ve společnosti. Díky rozšíření této zásady se dá mluvit o tom, že se považuje za přirozenou. „Nedělej druhému to, co nechceš, aby dělal tobě“ je opravdu jednoduché pravidlo. Předpokládá, že si jsou lidé podobní v této touze. Člověku stačí, aby si představil sám sebe na místě druhého, a promyslí si své činy. Zlaté pravidlo spíše říká, co se dělat nemá, jelikož člověk, představí-li si sám sebe na místě druhého, lépe pozná špatné než dobré (srov. Sokol 2010: 100-103). Existuje ovšem i pozitivní znění zlatého pravidla v Matoušově evangeliu: „*Jak chceš, aby druzí jednali s tebou, tak jednej s nimi i ty*“ (Bible: Mt, 7,12)

Z pohledu Zlatého pravidla jsou uvedené aspekty domácího násilí špatné. Jistě by žádný člověk, hlavně pachatel domácího násilí, nechtěl, aby se vše dělo jemu. Zlaté pravidlo jako zásada chování předpokládá, že si osoba násilná představí sebe sama místo své oběti, a své jednání zastaví. Pachatelé domácího násilí ale toto hledisko

zřejmě nereflektují. Morální ideál manželství je z tohoto pohledu též porušován, předpokládá respekt k důstojnosti a svobodě oběti, což není pachatelem dodržováno.

4.3.2 Etické principy křesťanské sociální etiky a lidské ctnosti z katolického hlediska

Struktura principů křesťanské sociální etiky sleduje trojčlenné schéma. Principy jsou personalita, solidarita a subsidiarity. Princip personality se zakládá na faktu, že člověk je osoba. Člověk sám jedná na základě rozumové motivace, danou povahou svědomí. Člověk je svobodný v rozhodování, ale musí nést odpovědnosti za své činy. Člověk je sám sobě účelem a měl by na to pamatovat. Člověku náleží důstojnost a svoboda lidské osoby a jsou mu přiznána lidská práva díky přijetí povinností s tím spojených, což odpovídá principu solidarity. Princip solidarity zavazuje k sociální spolupráci a respektu k právům druhých. Princip subsidiarity je založen na organizaci obecného blaha s důrazem na individuálnost osoby (srov. Anzenbacher 2004: 179-226).

Lidské ctnosti z katolického hlediska jsou moudrost, spravedlnost, statečnost a mírnost, uvedené již u Platóna. Tyto kardinální ctnosti se mají nacházet u každého člověka a vytvářet základy mravního života. Moudrostí se chápe prozíravost, která má za úkol poznat, co je pro člověka dobré a vybrat způsob, jak dobrého dosáhnout. Moudrost je nad ostatními ctnostmi, řídí je a udává míru. Spravedlností se chápe vůle dávat jiným lidem, co jim náleží. Statečnost je chápána jako pevnost v těžkých chvílích a úsilí o dobro. Mírností se chápe nadvláda nad pudy (srov. Kompendium katechismu Katolické církve: 111-112). Křesťanská morálka má dle Poněšického pochopení i pro lidské slabosti, poskytuje útěchu a podporu. Nezabývá se tedy jen lidmi silnými (srov. Poněšický 2006: 72-76).

Křesťanská sociální etika a lidské ctnosti podporují morální ideál obou forem manželství, tudíž nesouhlasí s jeho deformací působením domácího násilí. Principy křesťanské sociální etiky, hlavně princip personality, je proti vybraným aspektům domácího násilí. Principy člověku přiznávají právo na svobodu, vnější i vnitřní, a důstojnost. Porušování těchto práv při domácím násilí je porušováním etických principů křesťanské sociální etiky.

Pojetí lidských ctností již u prvních dvou kardinálních ctností předpokládá vlastnosti člověka, který by ze základu své bytosti nebyl schopný domácího násilí na partnerce, která s ním spojila svůj život. Věřící člověk by měl usilovat o zmíněné ctnosti s cílem, aby mu byly vlastní. Ani z tohoto hlediska nelze odůvodnit nebo ospravedlnit domácí násilí z žádného pohledu.

4.3.3 Etika pravidel

Etika pravidel zmiňovaná u Kuna je založena na akceptování pravidel společnosti. Chování a jednání osoby se má tedy řídit právě normami společnosti. Jak Kuna upozorňuje, etika pravidel již není natolik účinná, aby se dle ní mohl řídit každý a stále. Její upozadování je způsobeno i odmítáním řídit se jen danými pravidly, které zakazují a přikazují (srov. Kuna 2010: 17-22).

Etika pravidel souhlasí s morálním ideálem civilního i katolického manželství, jelikož oba morální ideály jsou postaveny na normách a zákonech, tedy pravidlech společnosti. Když tedy osoba násilná omezuje či ohrožuje vnější nebo vnitřní svobodu oběti domácího násilí, nejedná dle principů etiky pravidel, dokonce je porušuje. Stejně platí i pro morální ideál manželství, který je postaven na normách společnosti, křesťanství a zákonech, jejich porušování odporuje etice pravidel.

4.3.4 Etika ctností

Kohák uvádí, že etika ctností je založena na lidské výbornosti. Člověku, který plně vlastní humanitas, není třeba říkat, co je dobré a co je špatné. „*Dobrý člověk je zárukou dobroty svých rozhodnutí i svého konání*“ (Kohák 2004: 56). Hodnocení jednání se týká aktéra, který se měl rozhodnout nějakým způsobem. Za morálně dobré jednání se považuje, když je konané v souladu s předpokládanou činností praktického moudrého člověka (srov. Kuna 2010: 20). Praktická činnost člověka směřuje jednání. Posouzení jednání je na základě ctností, které se dělí na rozumové (moudrost, chápání a rozumnost) a mravní (štědlost, uměřenost). Mravní povaha je taková, která je klidná nebo uměřená a chvála patří i člověku moudrému (srov. Hodovský, Sedlák 1995: 18-22).

Sám Aristoteles píše o ctnostech mravních, že se projevují v ovládnutí citů a v jednání člověka. Ctnost se vyznačuje středem jednání, které se nalézá mezi extrémem jedné neřesti a extrémem druhé neřesti. Středem se nemyslí neutralita, ale správná míra ctnosti, která je ale daná je pro jednotlivé osoby (srov. Aristoteles 2009: 1106b, 5-25). Středovost ctnosti je vyžadovanou vlastností v každém lidském jednání. Upozorňuje na skutečnost, že nedostatek nebo nadbytek ctnosti může mít špatné následky. Aristoteles se také dotýká vztahů mezi lidmi, jeho příklad jednání v přátelství lze využít i ve vztahu muže a ženy (srov. Aristoteles 2009: 1163b, 5-25). Aristoteles vyzdvihuje dokonalé přátelství lidí s podobnými ctnostmi. Dobří lidé si rozumějí s jinými dobrými lidmi a jsou si vzájemně prospěšní i příjemní (srov. Aristoteles 2009: 1156b, 10-30).

Morální ideál obou forem manželství si vzájemně s etikou ctností neodporuje, Aristoteles by mohl morální ideál manželství považovat za dokonalé přátelství. Etika ctností předpokládá, že člověk má usilovat o výbornost vlastní osoby a o získání mravních ctností. Toho člověk nedosahuje skrze omezování vnější a vnitřní svobody ženy v rámci domácího násilí. Vybrané aspekty domácího násilí jsou v rozporu s ctnostmi a principy etiky ctností, stejně jako deformace morálního ideálu manželství.

4.3.5 Situační etika

Autoři, kteří se zabývají situační etikou, jsou například Joseph Fletcher a Paul Tillich. Jak uvádí Thompson, je situační etika založena na základním rysu křesťanské morálky, na zákonu lásky. Další pravidla mají sloužit jen jako podpora pro zákon lásky. Láska v tomto pojetí označuje nesobeckou lásku, řecky agapé. Princip, který má člověk při posuzování situace využít, se nazývá agapéismus. Situační etika upřednostňuje osobu a situaci před obecnými mravními normami (srov. Thompson 2004: 137-141). Problémem situační etiky je, dle Rottera, zúžení zájmu na jedinečnost Já. Vztah k Ty je mimo oblast zájmu, pokud není podporován jinými pravidly, které působí v součinnosti s agapéismem (srov. Rotter 1997: 118-120).

Hodnocení vybraných aspektů domácího násilí z pohledu situační etiky je jasně dané. Omezování vnější a vnitřní svobody odporuje principu lásky. Pachatel se neřídí agapé, proto je jeho schopnost násilně napadat svobodu své oběti považována za špatnou. Princip lásky spolu se souvisejícími mravními normami v rámci situační etiky

odporuje jakémukoli domácímu násilí na ženě, naopak podporuje morální ideály obou forem manželství.

4.3.6 Etika přirozeného zákona u Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský založil etiku na rozumu. Za mravní cíl člověka je pokládán celkový rozvoj člověka spočívající v jeho rozumnosti. Tomášovská etika přirozeného zákona je specifická tím, že člověk není jako ostatní tvorové podřízen jen přírodním zákonitostem a instinktům, ale svým rozumem může poznávat řád a zároveň určovat své jednání tak, aby bylo co nejvíce s řádem v harmonii. Etika přirozeného zákona u Tomáše Akvinského počítá s tendencemi člověka: k sebezáchově, k životu ve společenství ve sklonu zachovat druh a k poznávání pravdy a specifických dober. Tendence k životu ve společenství je člověk veden k tomu, aby své vztahy rozumně uspořádával, hlavně vztahy s nejbližšími (srov. Anzenbacher 2001: 86-93). Myšlenkou etiky přirozeného zákona je, že vše má svůj účel a určení. Lidé mají odpovědnost poznat a jednat tak, aby jejich jednání bylo v souladu s tím, co po nich požaduje Bůh (srov. Thompson 2004: 75-84).

Z hlediska etiky přirozeného zákona lze říci, že domácí násilí a jeho aspekty nejsou založeny na jejích principech. Člověk má svůj účel a určení, ale není to páčání domácího násilí na ženě a tedy ohrožování její svobody. Zároveň pachatel nedisponuje v dané situaci žádnou ze ctností (moudrost, spravedlnost, statečnost, umírněnost, víra, naděje, láska) a nejedná dle tendence životu ve společenství. Naopak, jeho činnost je v rozporu s normami společnosti, ve které žije. Morální ideál manželství je dán mimo jiné i Bohem, tudíž jeho porušování a deformace jsou v rozporu s Božskými požadavky na lidi.

4.3.7 Etika upřímnosti

Jak píše Kohák, etika upřímnosti je jednou z etických teorií. Etika upřímnosti či autenticity je založena na poznání, že upřímnost je předpokladem každé etiky. Principem této etiky je být čímkoli, jen tím být upřímně. Problémem etiky upřímnosti jsou upřímné činy a jednání osoby, která ale koná zlo (srov. Kohák 2004: 70).

Morální ideály civilního i církevního manželství tato etika neřeší. Jediné hledisko relevantní pro hodnocení ideálů je upřímnost. Ideály jsou myšleny i chápány upřímně, ale dál už se s nimi nepracuje. Aspekty domácího násilí nejsou hodnoceny. Pouze pokud je pachatelovo jednání vůči oběti dané pravdivou upřímností, je výsledkem hodnocení etikou upřímnosti řečeno jen to, že je upřímné.

4.3.8 Egoistická etika

Jak popisuje Kohák, Ayn Randová se zabývá postoji egoistické etiky. Etický egoismus je popisován jako ryze realistický přístup ke světu. Dle tohoto postoje je jednání ve prospěch jiné osoby nemorální, jelikož není přirozené. Všechna Boží přikázání jsou pro člověka zhoubná. Člověk se má řídit jen svým sebeurčením jako jedince, úctou k vlastnímu životu a zájmem o své dobro (srov. Kohák 2004: 95-99).

Z pohledu egoistické etiky vyplývá, že člověk se má starat v první řadě hlavně o svou osobu a své blaho. Blaho jiných není významné. Zároveň ale nepodporuje aktivní zásahy proti osobní rovině jiných lidí. Vnější a vnitřní svoboda se zde uvažuje jen z pohledu jedné osoby a uvažuje se pouze svoboda její. Morální ideál manželství zde není potvrzen, jelikož spojení muže a ženy předpokládá vzájemný respekt a pomoc partnerů navzájem. Což ale z pohledu egoistické etiky není možné, člověk má pomáhat pouze sám sobě. Deformace vztahu násilím ale také není řešena. V oblasti zájmu egoistické etiky se nachází pouze v případě, že se jedná o hodnocení z pohledu oběti domácího násilí. Z pohledu etického egoismu není možné, aby oběť požádala o pomoc druhé, jelikož to je v rámci etiky egoismu považováno za jednu z největších slabostí.

4.3.9 Utilitarismus

Utilitarismus vychází z principu užitečnosti, cílem jednání by mělo být co největší blaho pro co největší počet lidí. Utilitarismus ale nepředpokládá, že se lidé budou morálně rozhodovat v situaci, ze které neplyne užitek (srov. Muchová 2011: 66-69). Autory, kteří se utilitarismem zabývali, jsou hlavně Jeremy Bentham a John Stuart Mill.

Utilitarismus je charakterizován hlavním principem – principem užitku. Hodnocení principu je založena na čtyřech hlediscích: hledisko následků, hledisko užitečnosti, hledisko hédonismu a sociální hledisko. Zmíněné hlediska mají za cíl, aby jednání bylo

hodnoceno na základě užitečnosti následků, míře uspokojení potřeb a štěstí všech (srov. Anzenbacher 1994: 32-34).

Morální ideál manželství a zároveň vzor morálního ideálu manželství je dle principu daných utilitarismem kladně hodnocen. Díky morálnímu ideálu je společnosti dán vzor, jak by mělo správně vypadat spojení muže a ženy a tím se předchází konfliktům. Tedy je splněn požadavek utilitarismu - užitek. Aspekty domácího násilí odporují principu utilitarismu, jelikož nevzniká největší blaho co největšímu počtu osob. Blaze se může cítit pouze osoba násilná, ale oběť a jiné ohrožené osoby nepocítí z domácího násilí žádný užitek.

4.3.10 Deontologická etika

Kant soudí, že správný čin se má vykonat bez ohledu na to, zda to pro jednatelovo může mít důsledky, ale zároveň je pro morální kvalitu činu důležité, aby maxima vůle tohoto činu mohla být zároveň obecným zákonem. Dobrá vůle je jádrem Kantovské etiky, apriorní morálka je v uplatňování svobody a dobré racionální vůle. Mravnost je dle Kanta vždy důsledkem vědomé volby. Kantův kategorický imperativ je vystavěn na předpokladu, že člověk by měl konat tak, aby se jeho jednání a chování dalo všeobecně aplikovat a využít jako univerzální norma (srov. Thompson 2004: 105-116).

Jednání se posuzuje podle vnitřní kvality smýšlení, nakolik maxima vůle může být zároveň obecným zákonem, a nakolik respektuje lidství vlastní osoby i osob druhých. Za morálně dobré jednání se považuje, když je konání v harmonii s morálním principem, morální povinností (srov. Kuna 2010: 20).

„Jednej tak, abys používal lidství, jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek“ (Kant 1976: 75). V této variantě kategorického imperativu Kant formálnost kategorického imperativu (konat tak, aby maxima vůle činu mohla být obecným zákonem) doplňuje tím, že morální kvalita činu je dána také tím, jak respektuje lidství ve vlastní osobě i v osobě druhých.

Člověk má jednat tak, aby se jeho čin mohl stát obecným zákonem, a zároveň jednat tak, aby z lidí nečinil prostředky ke svému cíli. Obě části Kantova kategorického imperativu jsou v případě domácího násilí, kdy je omezována vnější i vnitřní svoboda, porušeny. Pachatel nekoná tak, aby se jeho jednání mohlo stát obecně akceptovaným

zákonem. V důsledku jeho jednání se z osoby ohrožené stává, hlavně omezováním vnější svobody v případě sexuálního násilí, pouze instrumentem k dosažení uspokojení, je tak pouhým prostředkem a ne účelem. Morální ideály obou forem manželství jsou porušovány ze stejného důvodu. Pachatel nerespektuje obecně platné normy společnosti a ani platné zákony. Místo, aby své jednání vedl dobrou vůlí a mravními normami a partnerku respektoval a ctil, porušuje mravní ideály a ohrožuje tak důstojnost a svobodu jiné osoby.

4.4 Shrnutí etického hodnocení

Uvedené vybrané etické teorie a principy měly za cíl hodnotit jednání osoby násilné proti vnější a vnitřní svobodě ženy. Zároveň byl připojen pohled vybraných etických teorií na morální ideál manželství.

Většina etických teorií měla záporný postoj k vybraným aspektům domácího násilí i k porušování morálního ideálu manželství. Jejich východiska pro hodnocení nebyla jednotná. Pohled na deformaci vztahu muže a ženy vycházel z východisek a principů vlastních pro konkrétní etickou teorii.

Nejprve zde budou uvedeny dvě etické teorie, které se k porušování vnější a vnitřní svobody stavějí jinak než zbylé etické teorie. Jsou jimi egoistická etika a etika upřímnosti. Egoistická teorie nevlastní žádný princip, který by přímo dosuzoval domácí násilí s jeho aspekty. Základem této teorie je myšlenka, že se člověk má starat jen sám o sebe a jiné ne. Pomoc druhému člověku není žádaná, ba je přímo odsuzovaná. Člověk si může konat vše dle libosti a pro své blaho. Pokud muži přináší blaho porušovat vnější a vnitřní svobodu jiné osobě, má dovoleno tak jednat. Morální ideály manželství neslouží pachateli, tudíž je nemusí respektovat. Etika upřímnosti na deformaci vztahu muže a ženy pohlíží z jiného úhlu. Jednání pachatele domácího násilí je považováno za upřímné, pokud je v upřímnosti konáno. Etika upřímnosti nehodnotí činy jako správné a špatné nebo dobré a zlé, pouze z hlediska upřímnosti, tudíž jako upřímné či neupřímné. Tento postoj lze aplikovat na vybrané aspekty domácího násilí i na morální ideál manželství, vše je hodnoceno jen skrze upřímnost.

Zbylé etické teorie pohlížejí na porušování vnější a vnitřní svobody negativně. Zlaté pravidlo výslovně člověku ukládá, aby si sám sebe představil na místě druhého

člověka, zde tedy si má osoba násilná představit sebe na místě své oběti. Dle této myšlenky vyplývá, že sám by se v takové situaci ocitnout nechtěl. Tudíž hodnocení takového jednání se označuje jako špatné. Porušování morálního ideálu manželství je v této vizi také zahrnuto, deformace ideálu je špatná. Křesťanská sociální etika spolu s principem lidských ctností je už ze svého základu postavena proti jakémukoli jednání, které odporuje údělu, který dal lidem Bůh. Normy, které jsou založeny na křesťanské sociální etice, jsou charakteristické svým respektem k rovnosti v důstojnosti, respektem ke svobodě a úctou k člověku. Jednání, které porušuje vnější a vnitřní svobodu ženy, a deformace morálního ideálu manželství je z pohledu této etiky důrazně odsuzována a odmítána. Etická teorie zakládající své myšlenky na absolutní důležitosti pravidel posuzuje vybrané aspekty domácího násilí a porušování morálního ideálu manželství jako nedodržování pravidel, které jsou dány zákonem a normami. Tudíž její postoj ke zmíněným deformacím je záporný. Etika ctností nemůže pohlížet kladně na zmiňované deformace, protože z jejího postoje by se měl člověk snažit získat ctnosti a to uvedeným jednáním nelze. Naopak násilím na ženě se ctnosti pachatele přesouvají k extrémům, které jsou pro člověka škodlivé. Totéž platí i pro ignorování morálního ideálu manželství. Situační etika posuzující jednání z pohledu agapéismu nemá jinou možnost než násilí na ženě a porušování morálního ideálu manželství odsoudit jako jednání, které se neřídí principem lásky. Člověk, který na partnerku myslí s agapé, se nemůže dopustit omezování její vnější a vnitřní svobody. Etika přirozeného zákona Tomáše Akvinského pohlíží na vybrané aspekty domácího násilí ze svého hlediska, kterým je, že člověk se rozumově snaží, aby jeho jednání bylo v souladu s řádem stvoření, a zároveň inklinuje k životu ve společnosti. Oba faktory nejsou uplatněny u domácího násilí. Člověk se nesnaží být v souladu s řádem stvoření a porušuje normy společnosti, ve které žije. Etika odsuzuje jednání proti vnější a vnitřní svobodě žena a podporuje morální ideál manželství. Z pohledu utilitarismu lze říci, že jednání pachatele neslouží užitku, naopak jde proti němu, jelikož porušováním norem společnosti, tj. i morálního ideálu manželství, dochází k narušování její celistvosti. Princip užitku je zde nenaplněn. Deontologická etika staví na Kantově kategorickém imperativu. Jak už bylo popsáno výše, člověk by se měl řídit oběma jeho částmi. Osoba násilná tak ale nečiní, naopak její jednání by se dalo označit za pravý opak. Z toho tedy vyplývá, že deontologická etika nepodporuje a ani nesouhlasí s porušováním vnitřní a vnější svobody ženy a zároveň podporuje morální ideál manželství jako vzor pro jednání.

Závěr

Prostřednictvím diplomové práce jsem se snažila přiblížit problematiku domácího násilí, popsat a analyzovat jednání proti vnější a vnitřní svobodě, popsat morální ideál civilní a církevní formy manželství, porovnat ho s deformací vztahu muže a ženy v rámci domácího násilí a poskytnout možný etický pohled na dva vybrané aspekty domácího násilí na základě etických teorií a principů.

Cílem práce bylo vybrat, popsat a analyzovat dva aspekty domácího násilí (tj. konkrétní typy jednání) páchaného mužem na ženě a srovnat tyto aspekty s morálním ideálem (tj. s ideálním typem jednání) jednak civilního manželství a jednak církevního manželství s důrazem na katolické manželství; a nakonec stručně eticky vyhodnotit s pomocí vybraných etických teorií a principů.

Zaměření práce bylo zvoleno z toho důvodu, že problematika domácího násilí je důležitým negativním fenoménem současné společnosti. Domácí násilí páchané na ženách, na což se zaměřila tato práce, je typem násilí, které je díky úsilí různých subjektů mnohem viditelnější než dříve. Informovanost veřejnosti o problematice domácího násilí je také lepší díky mnohým kampaním upozorňující na existenci domácího násilí kolem nás. Cílem kampaní je poradit možným oběťm, co mají dělat, když se do takové situace dostanou.

Domácí násilí obsahuje také etickou rovinu. Etika se zabývá jednáním člověka a posuzováním správnosti dle norem, pravidel a principů. Práce se pokouší o prozkoumání této roviny z hlediska různých etických teorií.

První kapitola měla čtenáři ozřejmit problematiku domácího násilí. Zřejmě nejdůležitější částí související s následujícími kapitolami práce byly formy domácího násilí. Fyzická, sexuální, sociální a ekonomická forma domácího násilí mají každá specifické následky pro oběť. Některé více útočí na tělo, jiné více na mysl.

Obsahem druhé kapitoly bylo jednání, které porušuje vnější nebo vnitřní svobodu. Po uvedení pojetí svobody a jejího dělení, jsem se snažila o propojení určitých forem domácího násilí s jednáním, kterým je porušována jedna z druhů svobody. Přiřadila jsem formy k druhu svobody, podle toho, jaký měla činnost pachatele výsledek. Pokud tedy muž ženu zamyká doma nebo ji bije, jedná se o porušování vnější svobody v rámci

fyzického násilí. Pokud muž ženu verbálně uráží a ponižuje, jedná se o porušování vnitřní svobody v rámci psychického a emocionálního násilí.

Svoboda jako jedna z lidských práv člověka se velkou měrou účastní na jeho životě. Člověk vnímá svou svobodu hlavně v situaci, kdy je nějakým způsobem ohrožena. Ohrožení může vzejít z okolního světa, na to je člověk připraven, ale pokud vzejde ohrožení ze směru, odkud to člověk nečeká, ze směru jeho partnera, s nímž je uzavřena smlouva lásky, vzájemné podpory a respektu, poté je člověk nemile a nepříjemně překvapen. Problémem je pak správné vyhodnocení, co je normální, co je v pořádku a co už není. Do situace ohrožení svobody ze strany manžela se může dostat každá žena, jak je uvedeno v první kapitole.

Výstupem třetí kapitoly byl normativní mravní ideál civilního i církevního manželství. Mravní ideál vychází ze zákonů České republiky, Všeobecné deklarace lidských práv, společenských norem a dalších relevantních dokumentů. Katolické manželství navíc vychází z křesťanských norem. Ideál slibuje rovnost partnerů v důstojnosti, respekt, úctu a respektování lidské svobody.

Cílem čtvrté kapitoly byl pokus o etické hodnocení deformace vztahu muže a ženy, což je učiněno právě porušováním vnější a vnitřní svobody. Normativním ideálem byl zde mravní ideál manželství. Výsledkem konfrontace vybraných aspektů domácího násilí s normativním ideálem obou forem manželství je závěr, že deformace vztahu muže a ženy v rámci domácího násilí doložená vybranými aspekty popírá uvedené části normativního ideálu manželství. Deformace vztahu ohrožuje a omezuje všechno, co slibuje ideál manželství.

Pokus o etické zhodnocení vybraných aspektů domácího násilí a porušování normativního ideálu civilního a církevního manželství probíhal na základě vybraných etických teorií a principů. Vybrané etické teorie a principy byly: Zlaté pravidlo, křesťanská sociální etika a lidské ctnosti z katolického hlediska, etika pravidel, etika ctností, situační etika, etika přirozeného zákona u Tomáše Akvinského, etika upřímnosti, egoistická etika, utilitarismus a deontologická etika. Pokoušela jsem se u výše jmenovaných zachytit jejich stanovisko k jednání, které porušuje vnější a vnitřní svobodu a k morálnímu ideálu manželství.

Etika upřímnosti a egoistická etika jsou jediné etické teorie, které by mohly přijmout skutečnost, že žena je obětí porušování vnější a vnitřní svobody v rámci domácího násilí. U etiky upřímnosti je to možné, pokud pachatel koná ze své upřímnosti, a u etického egoismu jde hlavně o blaho a zájmy daného jedince, nemá se ohlížet na ostatní. Ostatní uvedené etické teorii se staví k deformaci vztahu muže a ženy veskrze odmítavě. Nejvíce patrné je to například u křesťanské sociální etiky, vycházející z učení Bible a křesťanských principů, kde je vyjádřeno absolutní odmítnutí násilí na ženě ve všech podobách. Zároveň etická teorie výrazně podporuje morální ideál manželství. Zlaté pravidlo má v sobě zakomponovanou velice známou větu, podle které by si osoba násilná měla na místě své oběti představit sama sebe a rozhodnout se, zda by chtěla, aby se jí to dělo také. Násilník nebude souhlasit. Etika pravidel se řídí pravidly, mezi něž patří i normy společnosti vyslovující se k problematice domácího násilí a jeho dopady na svobodu. Zásadně nesouhlasí s porušováním svobody a vyzdvihuje morální ideál manželství jako normu. U etiky ctností je jednání pachatele posuzováno dle ctností člověka a tímto jednáním je jistě nepodporuje. Morální ideál manželství je z pohledu etiky ctností podporován, jelikož by mohl být považován za vzor dokonalého přátelství. V rámci situační etiky je jednání osoby násilné posuzováno dle principu agapé. S láskou určitě pachatel nekoná, s láskou nejedná proti svobodě oběti, tudíž deformace vztahu muže a ženy je ze strany situační etiky odsuzována. Podpora by mohla být vyjádřena pro morální ideál manželství, jelikož zde spočívá i agapéismus. Etika přirozeného zákona je v zásadě proti domácímu násilí. Místo, aby se osoba násilná snažila žít v souladu s řádem stvoření a jednala tak, aby naplňovala svou přirozenou inklinaci k životu ve společnosti, odcizuje se svým chováním a jednáním okolní společnosti. Člověk má rozumně uspořádat své vztahy, zejména k nejbližším, tudíž i partnerovi. Domácí násilí a jednání proti vnější a vnitřní svobodě nelze takto označit. Naopak naplňováním morálního ideálu manželství by tím dosáhl. Postoj k deformaci vztahu muže a ženy je dán principem užitečnosti. Je-li důsledkem jednání co největší blaho pro co nejvíce lidí, naplňuje to podstatu utilitarismu. Jednání násilníka toto vymezení nesplňuje. Pachatel jedná jen pro vlastní užitek. Deontologická etika a její postoj vybraným aspektům domácího násilí se zakládá na Kantovu kategorickém imperativu, na obou jeho částech. Jednat tak, aby se z maximy vůle mohl stát obecný zákon, a nejednat tak, aby se z lidství stal pouhý prostředek. Ani jedna z částí

kategorického imperativu nemohou být platné u domácího násilí. Pachatelovo jednání jim oběma odporuje. Naopak inspirací morálním ideálem manželství by se mohl naplnit.

Všechny uvedené etické teorie a principy jsou jen možnými pohledy a hodnocením deformace vztahu muže a ženy. Neustále se hledají nové a moderní etiky, které by mohly obsáhnout lidské jednání a dát mu správný směr a způsob, jak se ho držet.

Doufám, že můj pokus o etické zhodnocení vybraných aspektů domácího násilí bude, byť minimálním, přínosem pro další zkoumání etické roviny problematiky domácího násilí. Závěrem bych chtěla říci, že práce byla pro mne velmi zajímavým tématem a obohatila mne o nové poznatky a myšlenky.

Seznam použitých zdrojů

1 Literatura

ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004, 254 s. ISBN 80-7325-030-6.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Vyd. v tomto překladu 2., V nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2001, 292 s. ISBN 80-200-0917-5.

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2009, 291 s. ISBN 80-86027-29-5.

BEDNÁŘOVÁ, Z. a kol. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009, 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.

BÍLÝ, J. L. *Základy etiky, estetiky a religionistiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 223 s. ISBN 80-86861-21-x.

BURIÁNEK, J. a kol. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, 108 s. ISBN 80-7254-914-6.

BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.

CONWAY, H. L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. Praha: Albatros, 2007, 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

DIATKA, C. *O etice a hodnotách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005, 156 s. ISBN 80-8050-822-4.

DOROTÍKOVÁ, S. *Etika: příspěvek k etice jednání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005, 101 s. ISBN 80-7290-238-5.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

EVANS, P. *Jedovatá slova: jak rozpoznat verbální násilí a jak na ně reagovat*. Brno: Computer Press, 2010, 176 s. ISBN 978-80-251-2790-2.

Familiaris Consortio: O úkolech křesťanské rodiny v současném světě. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2.

FRYDRYCHOVÁ, M. *Křesťanská rodinná výchova: Příprava na manželství (1. část)*. Brno: Nová naděje, 1992, 118 s. ISBN neuvedeno.

GJURIČOVÁ, Š. a kol. *Podoby násilí v rodině*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 101 s. ISBN 80-7021-416-3.

GLUCHMAN, V. *Člověk a morálka*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997, 203 s. ISBN 80-85765-95-0.

HARINEKOVÁ, M. *Násilie v partnerství, manželstve a v rodině*. In SCHUSTEROVÁ, I. (Ed.) *Násilie, jeho variabilita, obete a možnosti riešenia*. Trnava: Filozofická univerzita TU, 2010, s. 48-64. ISBN 978-80-8082-411-2.

HODOVSKÝ, I.; SEDLÁK, J. *Z dějin morálních teorií: Antologie z etiky I. 2.*, opr. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995, 183 s. ISBN 80-7067-428-8.

HONORÉ, J. *Průvodce katechismem katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 222 s. ISBN 978-80-7192-961-1.

HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000a. 83 s. ISBN 80-7226-409-5.

HRUŠÁKOVÁ, M. *Sňatek a paragrafy: platnost a neplatnost manželství; zasnoubení, formy sňatku; občanský sňatek, církevní sňatek a jejich průběh; překážka příbuzenství, bigamie, duševní poruchy; svatby s cizinci a v cizině*. Praha: Computer Press, 2000b, 76 s. ISBN 80-7226-396-x.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

- KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976. ISBN neuvedeno.
- KOHÁK, E. *Člověk, dobro a zlo: o smyslu života v zrcadle dějin; kapitoly z dějin morální filosofie*. Praha: Ježek, 1993, 271 s. ISBN 80-901625-3-3.
- KOHÁK, E. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 216 s. ISBN 80-86429-35-0.
- KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Heršpice: EMAN, 1997, 122 s. ISBN 80-901854-5-2.
- Kompendium katechismu Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 209 s. ISBN 80-7195-079-3.
- Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 534 s. ISBN 978-80-7195-014-1.
- KUNA, M. *Úvod do etiky cnosti*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2010, 89 s. ISBN 978-80-8084-605-3.
- LA CHAPELLE, P. de. *Církev a Deklarace lidských práv*. Řím: Křesťanská akademie Řím, 1973, 207 s. ISBN neuvedeno.
- LAUN, A. *Láska a partnerství z pohledu katolické církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, 78 s. ISBN neuvedeno.
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B.; POKORNÁ, D.; TOUFAROVÁ, M.. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.
- MATLARY, J. H. *Lidské práva ohrožené mocou a relativizmom*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007, 221 s. ISBN 978-80-7165-648-7.
- MIHULOVÁ, M.; SVOBODA, M. *Vnitřní svoboda*. Liberec: Santal, 2003, 142 s. ISBN 80-85965-35-6.
- MUCHOVÁ, L.; SVOBODOVÁ, Z. (ed.). *K etické výchově*. Praha: Karez, 2011, 97 s. ISBN 978-80-905117-0-5.
- OPATRŇÝ, A. *Příprava na manželství*. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 1994, 67 s.

PHILIPPE, J. *Vnitřní svoboda: síla víry, naděje a lásky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, 129 s. ISBN 80-7192-807-0.

PLZÁK, M. *Žena a muž: teorie a praxe manželského soužití*. Praha: MOTTO, 2001. 225 s. ISBN 80-7246-099-4.

PONĚŠICKÝ, J. a kol. *Člověk a jeho postavení ve světě: filozofické otázky - psychologické odpovědi*. Praha: Triton, 2006. 266 s. ISBN 80-7254-861-1.

REINHARDT, H. J. *Die kirchliche Trauung: Ehevorbereitung, Trauung und Registrierung der Eheschließung im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz : Texte und Kommentar*. Essen: Ludgerus, 1990, 182 s. ISBN 3-87497-185-6.

ROTHBARD, M. N. *The Ethics of Liberty*. New York: New York University Press, 1998. ISBN 0-8147-7506-3.

ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha: Vyšehrad, 1999, 107 s. ISBN 80-7021-302-7.

ROTTER, H. *Osoba a etika: k základům morální teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 139 s. ISBN 80-85959-18-6.

Rozhodující krok: o významu a důstojnosti manželství. 9. vyd. St. Pölten: Pastorační úřad St. Pölten, 1991, 35 s. ISBN nevedeno.

ŘEHOŘ, A. *Domácí násilí jako společenský problém: seminární práce studentů IMS*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, 204 s. ISBN 80-902936-3-8.

SIMAJCHL, L. *Láska pod lupou: příprava na manželství*. Brno: Blok, 1991, 67 s. ISBN 80-7029-053-6.

Snoubencům. České Budějovice: František Merth, [19--], 31 s. ISBN nevedeno.

Sociální nauka církve: instrukce pro studium a vyučování. Tišnov: Sursum, 1991, 95 s. ISBN 80-901038-0-4.

SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7429-063-3.

ŠTRÍLKOVÁ, P.; FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing, 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

ŠEVČÍK, D. Domácí násilí, záležitost nikoli soukromá. In *Sborník vybraných přednášek z IX. konference Společnosti sociálních pracovníků: násilí v rodině a jeho důsledky*. Praha: JAN, 1999, 95 s. ISBN 80-85529-56-4. S. 16-17.

ŠEVČÍK, D.; ŠPATENKOVÁ, N. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠMOLKA, P. *Muž a žena – návod k použití*. Praha: Portál, 2004, 159 s. ISBN 80-7178-911-9.

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-7178-806-6.

TŮMA, J. *Sociální práce a nová náboženská hnutí*. Brno: L. Marek, 2011, 122 s. ISBN 978-80-87127-31-5.

VANÍČKOVÁ, E. HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1995, 80 s. ISBN 80-85529-17-3.

VOLNÝ, V. Vliv morální a spirituální sféry člověka na lidské jednání. In FISCHER, O.; René MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Praha: JABOK - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.

VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

WALKER, E. L. *Battered women*. New York: Harper & Row, Publishers, 1980. 1. vyd. 288 s. ISBN-13 978-0060907426.

ZULEHNER, P. M.; BAUMGARTNER, I.; MÜHLEK, K. *Ehe bauen: Arbeitshilfen für die Ehevorbereitung*. 1. Aufl. Limburg: Lahn-Verlag, 1978, 197 s. ISBN 3-7840-1033-4.

2 Elektronické zdroje

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ . *Aktuální změny od ledna 2014 v rozhodování o vykazání násilných osob* [online]. © 2014 [cit. 2015-3-17]. Dostupné z: <<http://www.bkb.cz/aktuality/n390-aktualni-zmeny-od-ledna-2014-v-rozhodovani-o-vykazani-nasilnych-osob/>>

CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION. *Intimate Partner Violence: Definitions* [online]. © 2014 [cit. 2015-2-07]. Dostupné z: <<http://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/definitions.html>>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Základní pojmy* [online]. © 2015 [cit. 2015-3-25]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>

DIAKONIE ČCE. *Střediska a školy Diakonie ČCE* [online]. © 2014 [cit. 2015-3-27]. Dostupné z: <<http://www.diakonie.cz/kontakty/strediska-a-skoly-diakonie-cce/?s=program-pro-nasilne-osoby-pachatele-domaciho-nasili-a-osoby-ktere-jsou-agresivni-ve-vztazich>>

DOMESTICVIOLENCE.ORG. *Cycle of Violence – Domestic Violence* [online]. © 2009 [cit. 2015-2-05]. Dostupné z: <<http://www.domesticviolence.org/cycle-of-violence/>>

HEPLGUIDE.ORG. *Domestic Violence and Abuse: Signs of Abuse and Abusive Relationships* [online]. © 2004 [cit. 2015-2-08]. Dostupné z: <<http://www.helpguide.org/articles/abuse/domestic-violence-and-abuse.html>>

ICM – NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ. *Domácí násilí – Ostatní právní předpisy* [online]. © 2014 [cit. 2015-3-18]. Dostupné z: <<http://www.icm.cz/ostatni-pravni-predpisy>>

KODEX KANONICKÉHO PRÁVA. *Codex Iuris Canonici* [online]. © 2015 [cit. 2015-3-27]. Dostupné z: <<http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>>

LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ. *Síla a násilí* [online]. © 2015 [cit. 2015-3-27]. Dostupné z: <<http://ilom.cz/temata/sila-a-nasili/?gclid=COOLjcrfysQCFaiE2wodcooADQ>>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Domácí násilí - institut vykazání a další informace* [online]. © 2015 [cit. 2015-2-09]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx>>

NCADV.ORG. *What is Domestic Violence?* [online]. © 2015 [cit. 2015-2-06]. Dostupné z: <<http://www.ncadv.org/need-support/what-is-domestic-violence>>

NENECHTE SI UBLIŽOVAT. *Ženy a násilí – domácí násilí* [online]. © 2013-14 [cit. 2015-2-06]. Dostupné z: <<http://nenechtesiuublizovat.cz/index.php?mainNav=zenyanasili&subNav=domaciNasili>>

NOVINKY.CZ. *Experiment ukázal, jak se lidé chovají, když vidí domácí násilí na veřejnosti* [online]. © 2014 [cit. 2015-1-30]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/koktejl/353789-experiment-ukazal-jak-se-lide-chovaji-kdyz-vidi-domaci-nasili-na-verejnosti.html>>

NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK. *Uzavření manželství podle nové úpravy rodinného práva* [online]. © 2013 [cit. 2015-3-27]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/uzavreni-manzelstvi-podle-nove-upravy-rodinneho-prava/>>

OSN PRAHA. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. © 2005 [cit. 2015-3-26]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>

PERSEFONA. *Domácí násilí – Statistiky a výzkumy* [online]. © 2008 - 2014 [cit. 2015-3-20]. Dostupné z: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY. *Uzavření manželství formou občanského nebo církevního sňatku* [online]. © 2015 [cit. 2015-3-24]. Dostupné z: <<http://portal.gov.cz/portal/cizinec/situace/231/232/6109.html>>

PROFEM. *Průzkum o domácím násilí v ČR 2012* [online]. © 2012 [cit. 2015-3-20]. Dostupné z: <<http://www.profem.cz/clanek.aspx?a=84>>

PSYCHIATRY.ORG. *Domestic Violence* [online]. © 2014 [cit. 2015-1-30]. Dostupné z: <<http://www.psychiatry.org/domestic-violence>>

ROSA. *Legislativa v ČR* [online]. © 2014 [cit. 2015-3-21]. Dostupné z: <<http://rosa-os.cz/informace-pro-zeny/legislativa-v-cr/>>

STAFORD ENCYCLOPEDIA OD PHILOSOPHY. *Positive and Negative Liberty* [online]. © 2012 [cit. 2015-3-25]. Dostupné z: <<http://plato.stanford.edu/entries/liberty-positive-negative/>>

VLÁDA ČR. *Národní akční plán prevence proti domácímu násilí na léta 2011-2014* [online]. © 2014 [cit. 2015-3-20]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2011-2014.pdf>>

WOMENSHEALTH.ORG. *Domestic and intimate partner violence* [online]. © 2011 [cit. 2015-1-30]. Dostupné z: <<http://womenshealth.gov/violence-against-women/types-of-violence/domestic-intimate-partner-violence.html>>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Občanský zákoník (nový)* [online]. © 2010 - 2015 [cit. 2015-3-28]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>

3 Zákony

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., v platném znění ke dni 15.3.2015.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., v platném znění ke dni 10.3.2015.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění ke dni 15.3.2015.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění ke dni 5.3.2015.

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (zákon o ochraně před domácím násilím), v platném znění ke dni 16.3.2015.

Zákon č. 273/2008 Sb. o policii České republiky, v platném znění ke dni 15.2.2015.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění ke dni 8.3.2015.

Abstrakt

TITTELOVÁ, J. *Etický pohled na vybrané aspekty domácího násilí v kontextu vztahu muže a ženy*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Vojtěch Šimek.

Klíčová slova: Domácí násilí, formy domácího násilí, vnější svoboda, vnitřní svoboda, civilní (občanské) manželství, církevní manželství, morální ideál, deformace, etika, etické teorie, etické principy

Diplomová práce je zaměřena na popis hodnocení etické roviny domácího násilí. Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola je zaměřena na problematiku domácího násilí a její celkovou charakteristiku. Ve druhé kapitole jsou popsány a analyzovány aspekty domácího násilí, jakožto jednání muže proti vnější a vnitřní svobodě ženy v rámci forem domácího násilí. Třetí kapitola popisuje vztah muže a ženy, civilní a církevní (katolické) manželství a morální ideály, které uvedené formy manželství představují. Ve čtvrté kapitole je hodnocena deformace vztahu muže a ženy z pohledu morálních ideálů manželství a po stručném představení vybraných etických teorií a principů i z jejich hlediska.

Abstract

Ethical view on chosen aspects of domestic violence in the context of relationship between men and women

Keywords: Domestic violence, forms of domestic violence, outer freedom, inner freedom, civil marriage, church marriage, moral ideal, deformation, ethics, ethical theory, ethical principles

This theses is focused on the description of the evaluation in ethical plane of the domestic violence. This theses is divided into four chapters. The first chapter focuses on domestic violence and its overall characteristics. In the second chapter there are described and analyzed aspects of domestic violence, as a negotiation of men against external and internal freedom of women in the context of domestic violence. The third chapter describes relationship between man and women, civil and religious (Catholic) marriage and moral ideals which are represented by these forms of marriage. In the fourth chapter is evaluated deformation of relationship between men and women in the view of moral ideals of marriage and after a brief introduction of selected ethical theories and principles even from their point of view.